

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Sara Nieminen

Ekonometrinen tarkastelu talousosaamisen ja hyvinvoinnin välillä

Tarkastelussa suomalaiset aikuiset

Laskentatoimen ja rahoituksen
akateeminen yksikkö
Taloustieteen pro gradu -tutkielma
Taloustieteen maisteriohjelma

Vaasa 2026

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Sara Nieminen		
Tutkielman nimi:	Ekonometrinen tarkastelu talousosaamisen ja hyvinvoinnin välillä: Tarkastelussa suomalaiset aikuiset		
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri		
Oppiaine:	Taloustiede		
Työn ohjaaja:	Olli-Pekka Ruuskanen		
Valmistumisvuosi:	2026	Sivumäärä:	69

TIIVISTELMÄ:

Talousosaamisen merkitys yksilön ja yhteiskunnan hyvinvoinnille on korostunut viime vuosina. Talousosaamisen on havaittu olevan yhteydessä muun muassa taloudelliseen päätöksentekoon, taloudelliseen turvallisuuteen ja arjen taloudenhallintaan, jotka kaikki vaikuttavat koettuun hyvinvointiin. Hyvä talousosaaminen auttaa yksilöä tekemään harkittuja taloudellisia päätöksiä, varautumaan tulevaisuuteen ja hallitsemaan taloudellisia riskejä, mikä vähentää taloudellista epävarmuutta ja luo edellytyksiä paremmalle elämänlaadulle. Lisäksi parempi talousosaaminen tukee yhteiskunnallista vakautta ja kestävästä taloudellista kehitystä. Talousosaamisen ja koetun hyvinvoinnin välistä yhteyttä on kuitenkin tarkasteltu suhteellisen rajallisesti erityisesti suomalaisessa kontekstissa.

Tutkielman tavoitteena on tarkastella talousosaamisen ja koetun hyvinvoinnin välistä yhteyttä sekä keskeisten taustatekijöiden yhteyttä koettuun hyvinvointiin. Tutkimuksessa hyödynnetään vuonna 2023 kerättyä OECD/INFE:n talousosaamiskyselyyn perustuvaa aineistoa, johon vastasi joukko 18–80-vuotiaita suomalaisia. Tutkimusmenetelminä käytetään korrelaatioanalyysiä sekä lineaarista regressioanalyysiä. Hyvinvointia tarkastellaan tutkimuksessa epäsuorasti taloudellisen hyvinvoinnin eri ulottuvuuksien kautta, jotka sisältävät taloudellisen turvallisuuden, hallinnan tunteen sekä toimeentuloon ja taloudelliseen stressiin liittyvät kokemukset. Talousosaamista arvioidaan sekä objektiivisesti mitatun tietämyksen että yksilön oman arvion näkökulmasta, minkä avulla pyritään erottamaan tiedollisen osaamisen ja koetun osaamisen merkitystä.

Tulokset osoittavat, että talousosaamisen ja hyvinvoinnin välinen yhteys ei ole suoraviivainen, vaan se kytkeytyy ennen kaikkea siihen, millaisena yksilö kokee oman taloudellisen tilanteensa ja kykynsä hallita sitä. Tutkimuksen perusteella pelkkä talousosaamiseen liittyvä tietämys ei yksinään riitä selittämään hyvinvointia, vaan keskeistä on myös se, miten tätä osaamista pystytään soveltamaan käytännössä ja millaiseksi yksilö arvioi oman taloudellisen asemansa. Lisäksi taloudelliset resurssit ja elämäntilanteeseen liittyvät tekijät voivat vahvistaa tai heikentää talousosaamisen yhteyttä hyvinvointiin. Näin ollen voidaan todeta, että talousosaamisen ja hyvinvoinnin välinen yhteys rakentuu useiden taloudellisten ja kokemuksellisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta.

AVAINSANAT: talousosaaminen, taloudellinen lukutaito, taloudellinen hyvinvointi, hyvinvointi, taloustiede

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Talous osana hyvinvointia ja onnellisuutta	8
2.1	Taloudellisen hyvinvoinnin määritelmä	8
2.2	Taloudellisen hyvinvoinnin mittaaminen ja siihen vaikuttavat tekijät	11
2.3	Taloudellinen hyvinvointi osana yleistä hyvinvointia ja onnellisuuden kokemusta	16
3	Taloudellinen lukutaito ja sen yhteys hyvinvointiin	20
3.1	Taloudellisen lukutaidon määritelmä ja teoreettinen tausta	20
3.2	Taloudellisen lukutaidon mittaaminen	23
3.3	Talousosaaminen yksilön, yhteiskunnan ja Suomen näkökulmasta	25
3.4	Taloudellisen lukutaidon, taloudellisen hyvinvoinnin ja yleisen hyvinvoinnin välinen yhteys	30
4	Tutkimuksen kuvaus	37
4.1	Tutkimuskysymykset	37
4.2	Aineisto	38
4.3	Muuttujat	38
4.4	Menetelmät	45
5	Empiiriset tulokset	47
5.1	Muuttujien välinen korrelaatioanalyysi	47
5.2	Lineaarinen regressioanalyysi	51
5.3	Diagnostiset testit	54
6	Johtopäätökset	56
	Lähteet	59
	Liitteet	67
	Liite. Objektivistista taloustietämystä mittaavat kysymykset (oikeat vastaukset lihavoituina)	67

Kuvat

Kuva 1. Taloudellista lukutaitoa kuvaavat "Big Three" -kysymykset.	24
---	----

Kuviot

Kuvio 1. Subjekttiivisen hyvinvoinnin viitekehys.	18
Kuvio 2. Taloudelliseen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät.	31
Kuvio 3. Taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen hyvinvoinnin yhteys kuvattuna.	35

Taulukot

Taulukko 1. Hyvinvointia kuvaavat väittämät eli sijaismuuttajat sekä niiden vastausvaihtoehdot.	39
Taulukko 2. Tutkimuksessa käytetyt indeksimuuttajat ja kategoriset muuttajat.	41
Taulukko 3. Hyvinvoinnin väittämien korrelaatiot objektiivisen taloustietämyksen sekä itsearvioidun talousosaamisen kanssa.	48
Taulukko 4. Hyvinvoinnin regressioanalyysi.	51

Lyhenteet

CFPB	Consumer Financial Protection Bureau
INFE	International Network on Financial Education
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development

1 Johdanto

Talous on keskeinen osa ihmisten arkea ja siihen liittyviä päätöksiä tehdään jatkuvasti eri elämäntilanteissa. Talousosaamista eli taloudellista lukutaitoa pidetään nyky-yhteiskunnassa tärkeänä kansalaistaitona, joka auttaa yksilöitä toimimaan rahoitusmarkkinoilla ja hallitsemaan omaa talouttaan (Raijas ja muut, 2020, s. 4). Talousosaamisella tarkoitetaan yksilön valmiuksia ymmärtää talouteen liittyviä käsitteitä ja hyödyntää tätä ymmärrystä omassa päätöksenteossaan. Se sisältää valmiudet suunnitella rahankäyttöä, arvioida vaihtoehtoja, tunnistaa riskejä sekä tehdä omaa hyvinvointia tukevia taloudellisia ratkaisuja.

Viime vuosikymmeninä taloudellinen toimintaympäristö on muuttunut aiempaa monimutkaisemmaksi rahoitusmarkkinoiden kehittymisen ja taloudellisten tuotteiden monipuolistumisen myötä, mikä on lisännyt kuluttajien tarvetta ymmärtää omaa talouttaan entistä paremmin. Tämän kehityksen keskellä taloudellinen lukutaito on noussut yhä keskeisemmäksi osaksi arjen päätöksentekoa. Sen on nähty olevan nykypäivänä lähes yhtä perustavanlaatuinen taito kuin luku- ja kirjoitustaito, sillä yksilöt kohtaavat jatkuvasti tilanteita, jotka liittyvät esimerkiksi säästämistä, lainanottoa ja sijoittamista koskevaan päätöksentekoon (Lusardi, 2019a, s. 7).

Taloudellinen lukutaito ilmenee yksilön taloudellisessa toiminnassa harkittuna ja tavoitteellisena arjen taloudenhallintana ja taitona tehdä taloudellisesti järkeviä päätöksiä. Tämä puolestaan vahvistaa taloudellista hyvinvointia lisäämällä taloudellisen turvallisuuden tunnetta ja vähentämällä talouteen liittyvää epävarmuutta ja stressiä. Taloudellisen hyvinvoinnin vaikutukset eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään taloudelliseen tilanteeseen, vaan ne heijastuvat laajemmin yksilön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin erityisesti psyykkisen hyvinvoinnin, elämänhallinnan sekä koetun elämänlaadun kautta.

Taloudellisen lukutaidon merkitys ulottuu yksilön arjen taloudenhallintaa laajemmalle kattaen myös yhteiskunnallisia vaikutuksia. Taloudellisen lukutaidon puute voi lisätä

yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja heikentää taloudellista osallisuutta, kun taas sen vahvistaminen tukee vastuullista taloudenhoitoa, ehkäisee taloudellisten ongelmien syntyä ja edistää yhteiskunnan taloudellista vakautta. Kansainvälisesti tarkasteltuna talousosaamisen taso on monissa maissa edelleen riittämätön suhteessa nykyaikaisten rahoitusmarkkinoiden vaatimuksiin. Tutkimusten mukaan merkittävä osa maailman väestöstä ei hallitse edes keskeisiä taloudellisen päätöksenteon käsitteitä, mikä korostaa talousosaamisen kehittämistarvetta globaalisti.

Suomessa talousosaamisen taso on keskimäärin OECD-maiden keskitasoa, mutta osaaminen vaihtelee selvästi eri väestöryhmien välillä esimerkiksi iän, koulutuksen ja elämäntilanteen mukaan (Kalmi ja muut, 2023, s. 297). Suomessa talousosaamista pyritään vahvistamaan kehittämällä koulutusta, lisäämällä talousneuvonnan ja -palveluiden saatavuutta sekä tiivistämällä eri toimijoiden välistä yhteistyötä, jotta kansalaisten valmiudet tehdä harkittuja taloudellisia päätöksiä paranevat. Laajemmassa kuvassa pyrkimyksenä on rakentaa yhteiskunta, jossa kansalaisilla on valmiudet tehdä perusteltuja taloudellisia päätöksiä ja toimia vastuullisesti muuttuvassa ja yhä kansainvälisemmässä taloudellisessa ympäristössä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella talousosaamisen yhteyttä yksilön koettuun hyvinvointiin painottaen taloudellisen hyvinvoinnin ulottuvuutta. Eryityistä huomiota kiinnitetään siihen, miten sekä objektiivinen taloustietämys että subjektiivinen talousosaaminen ovat yhteydessä hyvinvointiin. Tutkimuksessa selvitetään myös, missä määrin hyvinvoinnin vaihtelua voidaan selittää muilla keskeisillä taustatekijöillä, kuten tulotasolla, koulutuksella, sukupuolella, asumismuodolla, iällä ja kotitalouden rakenteella. Tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva talousosaamisen ja muiden edellä mainittujen tekijöiden merkityksestä koetun hyvinvoinnin selittäjinä.

Tutkielma koostuu teoreettisesta viitekehyksestä sekä empiirisestä analyysistä. Työn alussa tarkastellaan taloudellisen hyvinvoinnin käsitettä, sen määrittelyä ja keskeisiä mittareita sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. Tämän jälkeen näkökulmaa laajennetaan

yleiseen hyvinvointiin ja onnellisuuteen, sekä tarkastellaan taloudellisen hyvinvoinnin roolia osana tätä kokonaisuutta. Seuraavaksi avataan taloudellisen lukutaidon teoreettinen tausta ja mittaaminen. Samassa yhteydessä tarkastellaan myös talousosaamisen merkitystä sekä siihen liittyviä haasteita ja kehittämistarpeita yksilön, yhteiskunnan ja Suomen näkökulmasta. Lisäksi analysoidaan taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen hyvinvoinnin välistä yhteyttä sekä niiden kytkeytymistä yleiseen hyvinvointiin ja onnellisuuteen. Tutkielman päättää empiirinen osuus, jossa esitetään tutkimuskysymykset, käytetty aineisto, analyysissä hyödynnettävät muuttujat sekä tutkimusmenetelmät. Lopuksi kootaan yhteen tutkimuksen johtopäätökset ja arvioidaan tutkimusta kokonaisuutena.

2 Talous osana hyvinvointia ja onnellisuutta

Tässä luvussa tarkastellaan talouden yhteyttä hyvinvointiin ja onnellisuuteen. Aluksi perehdytään taloudellisen hyvinvoinnin määritelmiin. Tämän jälkeen käsitellään taloudellisen hyvinvoinnin mittaamista sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi luvussa tarkastellaan taloudellista hyvinvointia osana yleisen hyvinvoinnin kokonaisuutta. Lopuksi analysoidaan hyvinvoinnin ja onnellisuuden välistä suhdetta sekä onnellisuuden asemaa hyvinvoinnin tunteellisena ulottuvuutena.

Taloudellinen hyvinvointi voidaan määritellä monin eri tavoin, eikä yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää ole olemassa. Taloudellista hyvinvointia kuvaavia mittareita on niin ikään useita. Yleisesti voidaan todeta, että taloudellisesti hyvinvoiva ihminen on tyytyväinen taloudelliseen tilanteeseensa. Yleinen hyvinvointi on moniulotteinen käsite, jonka yhtenä osa-alueena voidaan pitää taloudellista hyvinvointia. Hyvinvointi toimii pohjana onnellisuudelle, joka ilmentää hyvinvoinnin kokemuksellista ulottuvuutta.

2.1 Taloudellisen hyvinvoinnin määritelmä

OECD:n (2024, s. 23) mukaan taloudellisen hyvinvoinnin yhdenmukaisen määritelmän laatiminen, joka huomioisi sen monimuotoisuuden eri konteksteissa, organisaatioissa ja maissa, on erittäin haastavaa. Se kattaa monia eri osa-alueita ja lisäksi hyvinvointi on subjektiivinen kokemus, jonka jokainen yksilö kokee eri tavoin. Brügger ja muut (2017, s. 4) toteavat, että taloudellisen hyvinvoinnin tutkimus on edelleen suhteellisen varhaisessa vaiheessa ja hajallaan eri tieteenalojen välillä, mikä on johtanut epäselvyyteen siitä, mitä taloudellinen hyvinvointi todella tarkoittaa. Yleisesti taloudellinen hyvinvointi määritellään tilaksi, jossa oma talous on hallinnassa, eikä aiheuta merkittäviä ongelmia muille elämän osa-alueille. Lumijärven (2022) mukaan taloudellinen hyvinvointi merkitsee kokemusta talouden hallinnasta, turvallista oloa suhteessa rahaan sekä rahan riittävyyttä omien tarpeiden täyttämiseen.

Joo (2008) tarkastelee tutkimuksessaan taloudellisen hyvinvoinnin käsitettä ja toteaa, että vaikka se on laajalti tunnettu, sen tarkka määrittely ja mittaaminen on ollut puutteellista. Hän esittää, että taloudellinen hyvinvointi on monimuotoinen kokonaisuus, jota voidaan jäsentää neljän keskeisen ulottuvuuden kautta: yksilön taloudellinen asema, taloudellinen tyytyväisyys, taloudellinen tietämys sekä taloudelliset asenteet. Tämä malli muodosti perustan myöhemmälle tutkimukselle taloudellisen hyvinvoinnin mittaamisen kehittämiseksi.

Myös elintaso voidaan pitää keskeisenä taloudellisen hyvinvoinnin osa-alueena, sillä se kuvaa yksilön käytettävissä olevien varojen, palveluiden ja hyödykkeiden tasoa, joka vaikuttaa olennaisesti toimeentuloon ja elämänlaatuun (Fah, 2010). Brüggerin ja muiden (2017, s. 9) mukaan elintaso on viime vuosina noussut keskeiseksi tekijäksi kotitalouksien taloudellisessa päätöksenteossa ja suunnittelussa. Heidän mukaansa taloudellinen käyttäytyminen ja asetetut tavoitteet kytkeytyvät vahvasti halutun elintason ylläpitämisen. He korostavat, että taloudellisen hyvinvoinnin kokeminen edellyttää kykyä saavuttaa haluttu elintaso.

Vaikka taloudelliselle hyvinvoinnille ei ole vielä kukaan ole olemassa maailmanlaajuisesti sovittua määritelmää, useat tutkijat ja julkiset instituutiot ovat viime vuosina laatineet tutkimuksia taloudellisen hyvinvoinnin määrittelemiseksi (OECD, 2024, s. 23). Gerransin ja muiden (2014, s. 5) mukaan henkilökohtaista taloudellista hyvinvointia on tarkasteltu monin tavoin muun muassa subjektiivisen hyvinvoinnin, onnellisuuden, elämään tyytyväisyyden ja yleisen hyvinvoinnin näkökulmista. Kempson ja muut (2017, s. 17) puolestaan tuovat esiin, että vaikka taloudellista lukutaitoa, taloudellisia valmiuksia, psykologisia tekijöitä ja taloudellista hyvinvointia on tutkittu laajasti, käsitteiden määritelmässä esiintyy edelleen merkittäviä puutteita. Heidän mukaansa taloudelliselle lukutaidolle on onnistuttu muodostamaan yleisesti hyväksytyjä määritelmiä, mutta taloudellisen hyvinvoinnin käsitteestä tai sen mittaamisesta ei ole saavutettu yksimielisyyttä. Heidän mukaansa tehty tutkimustyö tarjoaa toistaiseksi vain hajanaista

näyttöä siitä, mitkä tekijät ovat taloudellisen hyvinvoinnin kannalta keskeisiä ja miten erilaiset ulkoiset tekijät mahdollisesti vaikuttavat siihen.

Taloudellista hyvinvointia on tutkittu ja mitattu huomattavasti vähemmän kuin taloudellista lukutaitoa. Taloudellisen hyvinvoinnin osalta yhtenäistä määritelmää tai mittausmenetelmää ei ole onnistuttu luomaan, ja käytettyjen kyselyiden sisältö on usein kehitetty normatiivisesti ilman yhteisesti hyväksyttyä viitekehystä (Kempson ja muut, 2017, s. 12). Yksi varhaisista taloudellisen hyvinvoinnin käsitteellistämistä jäsentäneistä tutkimuksista oli Yhdysvalloissa vuonna 2015 toteutettu CFPB:n laadullinen tutkimus (CFPB, 2015).

Tutkimuksen perusteella taloudellinen hyvinvointi nähdään jatkumona, joka ulottuu taloudellisesta stressistä korkeaan tyytyväisyyteen omaan taloudelliseen tilanteeseen (Kempson ja muut, 2017, s. 17). CFPB (2017, s. 13–14) on määritellyt taloudellisen hyvinvoinnin yksilön olotilaksi, jossa yksilö kokee, että hän hallitsee taloutensa, kykenee selviytymään odottamattomista tilanteista, pystyy saavuttamaan taloudelliset tavoitteensa, ja jossa yksilöllä on vapaus tehdä valintoja, jotka tukevat yleistä elämäntyytyväisyyttä. Käsitteeseen sisältyy kaksi keskeistä ulottuvuutta, turvallisuus ja valinnanvapaus, jotka ilmenevät sekä nykyhetkessä että tulevaisuudessa. Näin taloudellinen hyvinvointi heijastaa sekä talouden hallintaa että mahdollisuutta tavoitella omia päämääriä.

OECD:n (2024, s. 24) eri tutkimuslähteistä kokoamat taloudellisen hyvinvoinnin määritelmät korostavat yhteisesti näkemystä, jonka mukaan taloudellinen hyvinvointi on moniulotteinen käsite, joka ulottuu pelkkien tulojen tai varallisuuden tarkastelua laajemmalle. Määritelmiä yhdistää painotus yksilön kykyyn vastata nykyisiin taloudellisiin tarpeisiin ja velvoitteisiin, selviytyä odottamattomista taloudellisista shokeista sekä kokea taloudellista turvallisuutta. Lisäksi keskeistä on yksilön mahdollisuus tehdä elämänlaatua tukevia valintoja sekä tavoitella pitkän aikavälin päämääriä, mikä edellyttää taloudellista resilienssiä, elintason ylläpitämistä sekä

taloudellista vapautta. OECD:n mukaan taloudellinen hyvinvointi rakentuu sekä objektiivisista taloudellisista resursseista että yksilön subjektiivista kokemuksista, kuten taloudellisen turvallisuuden tunteesta, hallinnan kokemuksesta ja tulevaisuuteen luottamisesta.

Brüggenin ja muiden (2017) sekä CFPB:n (2018) mukaan taloudellinen hyvinvointi voidaan nähdä tilana, jossa yksilö pystyy hallitsemaan taloudellisia resurssejaan siten, että ne tukevat elämänlaatua, vähentävät taloudellista epävarmuutta ja mahdollistavat omien tavoitteiden saavuttamisen. Se ei riipu pelkästään tulojen tai varallisuuden tasosta, vaan ennen kaikkea siitä, missä määrin yksilö kykenee tasapainottamaan tulojaan ja menojaan, säästämään sekä varautumaan odottamattomiin taloudellisiin riskeihin.

2.2 Taloudellisen hyvinvoinnin mittaaminen ja siihen vaikuttavat tekijät

Taloudellisen hyvinvoinnin mittaamista koskeva tutkimus on lisääntynyt 2010-luvulta lähtien ja tuottanut aineistoa useista kehittyvistä ja kehittyneistä talouksista (OECD, 2024, s. 31). Bajtelsmitin ja Coatsin (2024, s. 2) mukaan mittaaminen perustuu tyypillisesti joko yksilön subjektiiviseen käsitykseen omasta taloudellisesta tilanteestaan tai objektiivisiin mittareihin, jotka kuvaavat taloudellista hyvinvointia kvantitatiivisesti. Taloudellinen hyvinvointi muodostuu sekä yksilöllisistä käyttäytymismalleista että ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista ja se voidaan nähdä moniulotteisena käsitteenä, joka kattaa sekä subjektiiviset että objektiiviset näkökulmat (She ja muut, 2023). Suuri osa tutkimuksista perustuu subjektiivisiin mittareihin, kuten kyselyaineistoihin ja itse raportoituun tietoon yksilön omasta taloudellisesta tilanteesta (OECD, 2024, s. 34). Taloudellisen hyvinvoinnin ymmärtäminen ja parantaminen edellyttää näiden objektiivisten ja subjektiivisten mittareiden sekä niihin vaikuttavien tekijöiden kokonaisvaltaista tarkastelua (Bajtelsmit & Coats, 2024, s. 2).

Objektiiviset taloudellisen hyvinvoinnin mittarit perustuvat mitattaviin indikaattoreihin, jotka ovat riippumattomia yksilön subjektiivisista kokemuksista (Bajtelmit & Coats, 2024, s. 1). Näitä mittareita käytetään arvioitaessa yksilön taloudellista tilannetta esimerkiksi tulotason, varallisuuden ja likviditeetin perusteella (She ja muut, 2023). Akateemisessa tutkimuksessa objektiivisia ulottuvuuksia tarkastellaan usein myös kuluttajan säästöjen, investointien ja lainojen kautta (Nanda & Banerjee, 2021, s. 2), ja taloudellisiin tunnuslukuihin luetaan esimerkiksi likviditeetti- ja velka-varallisuussuhde (Tenney & Kalenkoski, 2019, s. 231). OECD:n (2024, s. 34–35) mukaan mittaamiseen voidaan hyödyntää esimerkiksi pankkitili- ja transaktiodataa sekä hallinnollista rahoitusdataa, kuten rahoituslaitosten yksilötason tietoja säästöistä, veloista, vakuutuksista ja eläkevarallisuudesta sekä luottorekistereiden aineistoja. Bajtelmit ja Coats (2024, s. 2) korostavat, että objektiiviset mittarit tarjoavat konkreettista tietoa yksilön taloudellisesta asemasta, mutta ne eivät yksinään riitä kuvaamaan taloudellista hyvinvointia kokonaisvaltaisesti.

OECD:n (2024, s. 34) mukaan objektiivisen tiedon saatavuus voi olla rajallista esimerkiksi tietosuojasääntelyn, rajallisten mittareiden tai yksilön ja tietolähteen välisen suhteen vuoksi. Tämän vuoksi yksilön taloudellisen tilanteen kokonaisvaltainen hahmottaminen pelkästään objektiivisten mittareiden avulla voi olla haastavaa. Subjektiivinen arvio ja objektiiviset mittarit voivat siten tarjota toisiaan täydentävää tietoa taloudellisen hyvinvoinnin eri ulottuvuuksista. OECD painottaa, että tämän vuoksi yksilön taloudellisen tilanteen kokonaisvaltainen hahmottaminen onnistuu parhaiten yhdistämällä objektiiviset tiedot subjektiivisiin arvioihin, jolloin saadaan kattavampi kuva yksilön taloudellisesta hyvinvoinnista. Subjektiivinen näkökulma korostaa sitä, että taloudellinen hyvinvointi ei perustu vain absoluuttisiin taloudellisiin mittareihin, vaan myös yksilön kykyyn hallita ja sopeutua muuttuviin taloudellisiin olosuhteisiin (She ja muut, 2023).

Subjektiivinen näkökulma korostaa yksilön omaa tulkintaa taloudellisesta tilanteestaan sekä siihen liittyvistä asenteista, uskomuksista ja kokemuksista (Brüggen ja muut, 2017,

s. 7). Tätä näkökulmaa tukee CFPB:n (2017, s. 14) määritelmä, jonka mukaan taloudellinen hyvinvointi heijastaa yksilön kokemusta taloudellisesta turvallisuudesta ja valinnanvapaudesta sekä nykyhetkessä että tulevaisuudessa. Tämän vuoksi samankaltaisessa taloudellisessa asemassa olevat henkilöt voivat kokea taloudellisen hyvinvointinsa eri tavoin (She ja muut, 2023). Myös Brüggerin ja muiden (2017, s. 7–8) mukaan käsitys taloudellisesta hyvinvoinnista on henkilökohtainen, ja yksilöt voivat kokea korkeaa tai matalaa taloudellista hyvinvointia riippumatta objektiivisesta taloudellisesta asemastaan. He tarkentavat, että samalla tulotasolla olevilla yksilöillä voi olla hyvinkin erilaisia arvioita omasta taloudellisesta hyvinvoinnistaan, koska siihen vaikuttavat myös henkilökohtaiset mieltymykset, odotukset ja elämäntilanne. Näin ollen yksilön oma arvio toimii subjektiivisena mittarina hänen taloudellisesta hyvinvoinnistaan (Tenney & Kalenkoski, 2019, s. 231).

OECD:n (2024, s. 34) mukaan taloudellisen hyvinvoinnin subjektiivisia ulottuvuuksia mitataan tyypillisesti itse raportoituun tietoon perustuvilla kyselyillä, jotka kuvaavat yksilön omia kokemuksia, käsityksiä ja tuntemuksia taloudellisesta tilanteestaan. Subjektiiviset mittarit tarkastelevat muun muassa vastaajien luottamusta omien taloudellisten tavoitteidensa saavuttamiseen, käsityksiä taloudellisesta tulevaisuudesta sekä arviota rahatilanteesta suhteessa elämästä nauttimiseen. Lisäksi ne kartoittavat kokemuksia arjen taloudenhallinnasta, kuten taloudellista tyytyväisyyttä, hallinnan tunnetta, taloudellista epävarmuutta sekä resilienssiä eli yksilön kykyä selviytyä taloudellisista vastoinkäymisistä. OECD:n mukaan itse raportoitu tieto tarjoaa siten keskeisen ja informatiivisen välineen taloudellisen hyvinvoinnin kokemuksellisen ja psykologisen ulottuvuuden ymmärtämisessä, sillä se täydentää objektiivisia mittareita tuomalla esiin yksilön oman kokemuksen taloudellisesta tilanteestaan ja hyvinvoinnistaan.

Siihen, miten yksilö kokee taloudellisen hyvinvointinsa, vaikuttaa laaja joukko kontekstuaalisia ja yksilöön liittyviä tekijöitä. OECD:n (2024, s. 15–18) mukaan aiempi tutkimus osoittaa, että yksilön subjektiiviseen arvioon omasta taloudellisesta

hyvinvoinnistaan vaikuttavat sekä sosiodemografiset tekijät, kuten sukupuoli, ikä, siviilisääty ja perhetilanne, että sosioekonomiset tekijät, kuten koulutustaso, tulot ja työmarkkina-asema. Lisäksi kotitalouden taloudellinen tilanne ja asumismuoto ovat yhteydessä yksilön kokemaan taloudelliseen hyvinvointiin. Myös sosioekonominen ja kulttuurinen tausta voivat vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin ja kokemuksiin taloudellisesta hyvinvoinnista.

Lisäksi taloudellinen tietämys ja koettu taloudellinen tehokkuus (Shim ja muut, 2009), taloudelliset asenteet liittyen rahaan ja velkaan (Norvilitis ja muut, 2006), taloudelliset taipumukset, kuten materialismi ja riskinottohalukkuus (Gutter & Copur, 2011), sekä taloudellinen käyttäytyminen esimerkiksi budjetoinnin, säästämisen tai pakonomaisen ostamisen suhteen (Joo & Grable, 2004; Shim ja muut, 2009) voivat kaikki muovata yksilön käsitystä omasta taloudellisesta hyvinvoinnistaan (Brüggen ja muut, 2017, s. 8). Lisäksi taloudelliseen hyvinvointiin vaikuttavat elämän tapahtumat ja äkilliset muutokset sekä laajemmin yhteiskunnallinen konteksti, kuten sosiaalinen tuki ja verkostot sekä maan taloudellinen, poliittinen ja institutionaalinen ympäristö (OECD, 2024, s. 18).

Brüggenin ja muiden (2017, s. 9) mukaan yksilön käsitys omasta taloudellisesta hyvinvoinnistaan on dynaaminen, sillä yksilön arviot subjektiivisesta taloudellisesta hyvinvoinnista voivat muuttua ajan myötä. He tarkentavat, että subjektiivinen käsitys taloudellisesta hyvinvoinnista määräytyy erilaisten edellä mainittujen henkilökohtaisten ja kontekstuaalisten tekijöiden perusteella, jotka eivät ole pysyviä. Ihmiset, joiden taloudellinen tilanne on objektiivisten mittareiden, kuten varallisuuden tai tulojen mukaan samankaltainen, voivat silti kokea taloudellisen hyvinvointinsa eri tavoin riippuen esimerkiksi siitä, mihin he sitä vertaavat tai mitä he haluavat tai tavoittelevat sen olevan (She ja muut, 2023). Brüggen ja muut (2017, s. 9) painottavat, että ottaen huomioon erilaiset muutokset, joita yksilöt käyvät läpi elämänsä aikana, on epärealistista olettaa, että yksilön arvio hyvinvoinnistaan pysyy pitkällä aikavälillä

samana. Ihmisillä voi olla hyvin erilainen arvio taloudellisesta hyvinvoinnistaan eri elämänvaiheissaan.

Taloudellinen hyvinvointi on moniulotteinen ilmiö, johon vaikuttaa laaja joukko yksilöllisiä ja ympäröivään kontekstiin liittyviä tekijöitä. Nämä tekijät ovat dynaamisia ja voivat muuttua ajan myötä ja niiden suhteellinen merkitys vaihtelee kulttuurien ja maiden välillä (Brüggen ja muut, 2017, s. 6). Vaikka yksiselitteistä määritelmää ei ole saavutettu, useimmissa lähestymistavoissa korostuvat sekä objektiiviset että subjektiiviset ulottuvuudet ja määritelmässä huomioidaan niin nykyinen taloudellinen tilanne kuin tulevaisuuden taloudellinen sietokyky (Kempson ja muut, 2017, s. 17). Näin ollen taloudellisen hyvinvoinnin ymmärtäminen edellyttää sekä objektiivisesti mitattavien taloudellisten resurssien että yksilön subjektiivisten kokemusten huomioimista, sillä niiden yhdistäminen on keskeistä taloudellisen hyvinvoinnin tarkastelussa (Brüggen ja muut, 2017, s. 6).

Brüggen ja muut (2017, s. 4–5) toteavat, että taloudellisen hyvinvoinnin määritelmä ei ole vakiintunut, eikä siitä ole saavutettu yhtenäistä tieteellistä konsensusta, mikä vaikeuttaa käsitteen täsmällistä rajaamista ja vertailukelpoista mittaamista. He painottavat, että tulevaisuudessa yhteisen ymmärryksen saavuttaminen olisi ratkaisevan tärkeää, jotta taloudellisen hyvinvoinnin tutkimusta voitaisiin edistää ja tutkimustulosten vertailtavuutta parantaa.

OECD:n (2024, s. 40–41) mukaan taloudellisen hyvinvoinnin mittaamisen merkityksen kasvaessa sekä kansallisena että globaalina poliittisena tavoitteena, korostuu tarve kehittää luotettavia ja kattavia mittareita, jotka kuvaavat mahdollisimman tarkasti ihmisten todellisia elämäntilanteita ja tukevat vaikuttavaa päätöksentekoa. Mittareiden suunnittelussa on tärkeää huomioida niiden käyttötarkoitus ja kohdejoukko. Mittarin tulisi olla sovellettavissa ja merkityksellinen koko väestölle riippumatta yksilöiden sosioekonomisista taustoista tai elämäntilanteista. Kansallisten mittareiden tulisi ottaa huomioon paikalliset olosuhteet ja yhteiskunnalliset erityispiirteet, kun taas

kansainvälisiä vertailuja varten kehitettyjen mittareiden tulee perustua mahdollisimman yleispäteviin kehikkoihin, jotka eivät ole liiaksi sidoksissa tiettyyn kontekstiin. On myös tärkeää, että mittarit ovat vertailukelpoisia ajan yli, jotta taloudellisen hyvinvoinnin kehitystä voidaan seurata ja arvioida pitkällä aikavälillä. Näin voidaan tuottaa tietoa, joka tukee sekä tutkimusta että talous- ja yhteiskuntapoliittista päätöksentekoa.

2.3 Taloudellinen hyvinvointi osana yleistä hyvinvointia ja onnellisuuden kokemusta

Hyvinvointi on moniulotteinen käsite, joka koostuu useista toisiinsa kytkeytyvistä osa-alueista. Yleinen hyvinvointi on käsite, joka kattaa yksilön tyytyväisyyden omaan elämäänsä, psykologisen tasapainon sekä sosiaalisen ja taloudellisen turvallisuuden tunteen (Malik & Ishaq, 2023). Zemtsovin ja Osipovan (2016, s. 389) mukaan henkilökohtainen, subjektiivinen kokonaisvaltainen hyvinvointi muodostuu fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja taloudellisesta hyvinvoinnista. Nämä osa-alueet vaikuttavat toisiinsa: esimerkiksi hyvä terveys ja sosiaaliset suhteet tukevat henkistä jaksamista, kun taas taloudellinen turva luo pohjan elämänhallinnalle ja turvallisuuden tunteelle.

Michaloksen (2017) mukaan hyvinvointi rakentuu elinolosuhteiden sekä näiden olosuhteiden havaitsemisen, arvioinnin ja toiminnan muodostamasta kokonaisuudesta, jossa elämän keskeisten osa-alueiden välinen tasapaino on yhteydessä koettuun mielekkyyteen. Khalil (2025, s. 4–5) kuvaa hyvinvointia substanssiperäisenä tilana, joka rakentuu yksilön käytettävissä olevista aineellisista resursseista ja elämänlaatua tukevista tekijöistä. Näitä ovat esimerkiksi tulot, terveys, asumisolosuhteet, vapaa-aika, ympäristön laatu sekä turvallisuus. Hänen mukaansa hyvinvointi viittaa ennen kaikkea ulkoisiin ja rakenteellisiin olosuhteisiin, joiden puitteissa yksilön elämä toteutuu, eikä se riipu yksilön hetkellisistä tulkinnoista, kokemuksista tai tunnetiloista. Tämän perusteella hyvinvointia voidaan pitää suhteellisen pysyvänä olotilana ja mitattavana ilmiönä.

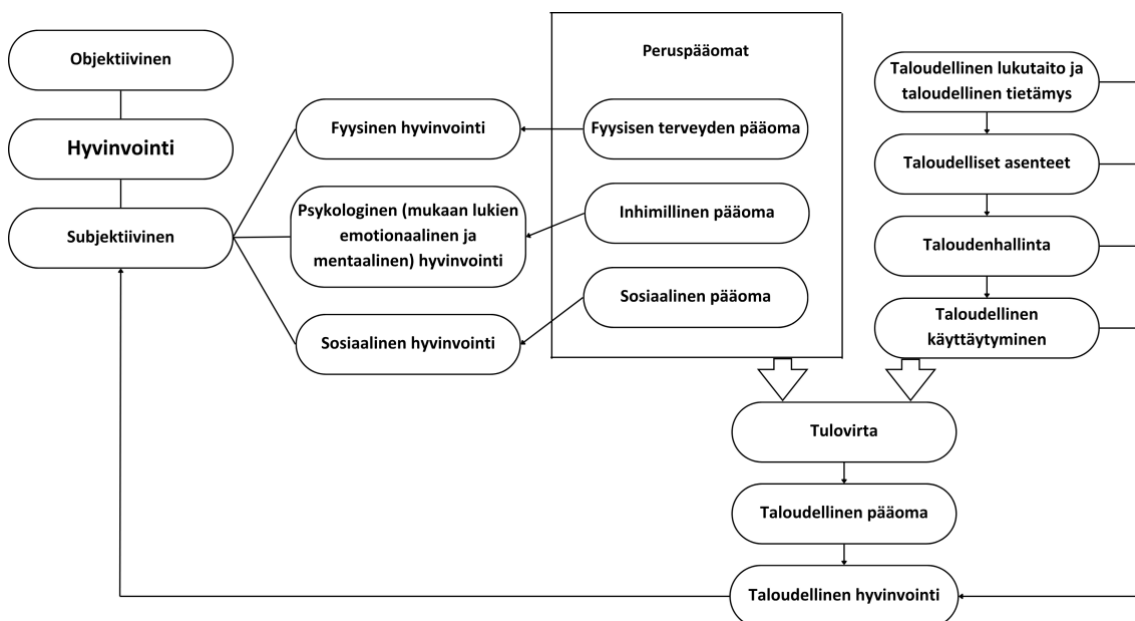
Hyvinvointi muodostaa näin ollen pysyvämmän perustan, joka luo edellytykset onnellisuudelle (Theobald & Cooper, 2012, s. 15). Khalilin (2025, s. 4–5) mukaan hyvinvointi kuvaa elämän konkreettisia olosuhteita ja rakenteita, kun taas onnellisuus heijastaa sitä, miten yksilö tulkitsee näitä olosuhteita. Hänen mukaansa onnellisuuden varsinainen kokemus syntyy vasta silloin, kun yksilö tarkastelee hyvinvointiaan tietyssä kontekstissa suhteessa omiin odotuksiinsa, vertailukohtiinsa tai elämäntilanteeseensa. Onnellisuus on siten luonteeltaan reflektiivinen ja tulkinnallinen tila, jossa yksilö arvioi omaa hyvinvointiaan esimerkiksi vertaamalla nykyistä tilannettaan vaihtoehtosiin mahdollisuuksiin tai aiempiin kokemuksiin. Sama hyvinvoinnin tilanne voi näin tuottaa erilaisia onnellisuuden kokemuksia riippuen siitä, millaisen tulkinnallisen kehyksen tai vertailukohdan kautta sitä tarkastellaan.

Michaloksen (2017) mukaan onnellisuus on luonteeltaan dynaaminen ja voi vaihdella päivätasolla esimerkiksi arjen onnistumisten, pettymysten sekä erilaisten vertailukohtien seurauksena. Toisin kuin hyvinvointi, joka perustuu pitkälti mitattaviin ja objektiivisesti arvioitaviin tekijöihin, onnellisuus korostaa yksilön omaa tulkintaa elämästään (Khalil, 2025, s. 4–5). Xiao ja Xin (2022) tarkastelevat onnellisuutta nimenomaan osana kokonaisyhyvinvointia ja toteavat, että onnellisuus on hyvinvoinnin tunteellinen ulottuvuus. Vittersøen (2025) mukaan hyvinvointi viittaa tilaan, jossa ihmisellä on hyvät edellytykset elää mielekästä, arvojen mukaista ja laadukasta elämää. Taloudellinen hyvinvointi on tässä kokonaisuudessa keskeinen osa hyvinvointia, sillä riittävät taloudelliset resurssit, taloudellinen turvallisuus ja hallinnan tunne ovat yhteydessä parempaan hyvinvointiin (Khalil, 2025, s. 4–5).

Malikin ja Ishaqin (2023) mukaan taloudellinen hyvinvointi muodostaa tärkeän osan yksilön kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista, sillä se vaikuttaa suoraan yksilön arkeen ja elämäntilanteeseen. Kun taloudellinen tilanne on hallinnassa, ihminen kokee enemmän turvallisuutta, tyytyväisyyttä ja mielenrauhaa. Heidän mukaansa sen sijaan taloudellinen epävarmuus ja hallinnan puute lisäävät stressiä ja voivat heikentää elämänlaatua. Näin

ollen taloudellinen hyvinvointi ei rajoitu pelkästään taloudelliseen tilanteeseen, vaan kytkeytyy laajemmin yksilön hyvinvointiin.

Taloudellinen hyvinvointi vaikuttaa merkittävästi yksilön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin sekä psyykkisen että fyysisen hyvinvoinnin kautta. Malikin ja Ishaqin (2023) mukaan taloudellinen hyvinvointi yhdistää yksilön taloudellisen päätöksenteon ja yleisen hyvinvoinnin siten, että harkittu ja tietoinen kulutuskäyttäytyminen vähentää stressiä ja vahvistaa tyytyväisyyttä elämään. Aiempi tutkimustyö tukee tätä näkemystä osoittamalla, että taloudellisesti hyvinvoivat ihmiset kokevat vähemmän taloudellista stressiä, mikä myötävaikuttaa fyysiseen ja henkiseen terveyteen, kun taas alhainen taloudellinen lukutaito ja taloudellinen epävarmuus voivat heikentää hyvinvointia ja johtaa epäterveellisiin elämäntapoihin (Galapon & Bool, 2022; Kumar ja muut, 2023).

Kuvio 1. Subjektiivisen hyvinvoinnin viitekehys (Zemtsov & Osipova, 2016, s. 389).

Kuviosta 1 ilmenee subjektiivisen hyvinvoinnin viitekehys Zemtsovin ja Osipovan (2016, s. 389) mukaan. Heidän mukaansa taloudellinen hyvinvointi muodostuu tulovirroista, taloudellisesta käyttäytymisestä, tiedoista, asenteista ja hallinnan tunteesta. Se liittyy

muihin pääomiin, kuten inhimilliseen, sosiaaliseen ja fyysiseen pääomaan ja yhdessä ne muodostavat subjektiivisen hyvinvoinnin kokonaisuuden. Heidän mukaansa taloudellinen vakaus ei yksinään riitä, vaan myös yksilön kokemus resurssien riittävydestä on keskeistä. Artikkelissa tuodaan esille niin sanottu vähimmäiskulutustason käsite, jossa eri tulotasot voidaan yhdistää eri hyvinvoinnin tasoihin: pelkkä selviytyminen, elämänlaadun ylläpitäminen ja laajempi hyvinvointi riippuvat siitä, kuinka paljon resursseja jää tarpeiden tyydyttämisen jälkeen.

Taloudellista hyvinvointia voidaan nykyään pitää keskeisenä osana elämänlaatua, sillä se tukee yksilön mahdollisuuksia täyttää perustarpeensa, vähentää stressiä ja edistää kokonaisvaltaista hyvinvointia (Brüggen ja muut, 2017). Taloudellinen hyvinvointi tukee yleistä hyvinvointia, koska se mahdollistaa paremman elämänhallinnan, päätöksenteon ja turvallisuuden tunteen (Vlaev & Elliot, 2014). Taloudellinen hyvinvointi ei kuitenkaan perustu ainoastaan varallisuuteen tai tuloihin, vaan heijastaa myös yksilön arvoja, taloudellisen hallinnan tunnetta ja kykyä tehdä omaa hyvinvointia tukevia päätöksiä (Malik & Ishaq, 2023). Gerrans ja muut (2014, s. 6) painottavat sen olevan keskeinen osa kokonaisvaltaista hyvinvointia, mutta ei ainoa tekijä: myös sosiaalinen tuki, hyvä terveys ja myönteinen asenne vaikuttavat hyvinvointiin ja voivat osittain korvata taloudellisia puutteita. Näin taloudellinen hyvinvointi muodostaa yhdessä fyysisten, psykologisten ja sosiaalisten tekijöiden kanssa moniulotteisen kokonaisuuden, joka luo perustan yksilön kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille.

3 Taloudellinen lukutaito ja sen yhteys hyvinvointiin

Tässä luvussa tarkastellaan taloudellista lukutaitoa sekä sen yhteyttä taloudelliseen ja yleiseen hyvinvointiin. Luvun alussa määritellään taloudellisen lukutaidon käsite ja esitellään keskeiset teoreettiset näkökulmat. Tämän jälkeen tarkastellaan taloudellisen lukutaidon mittaamista sekä talousosaamista yksilön, yhteiskunnan ja Suomen näkökulmasta. Lisäksi tuodaan esiin taloudellisen lukutaidon merkitys ja sen kehittämisen tärkeys muuttuvassa taloudellisessa ympäristössä. Luvun lopussa keskitytään taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen hyvinvoinnin väliseen yhteyteen sekä siihen, miten taloudellinen hyvinvointi heijastuu yksilön yleiseen hyvinvointiin.

Nykypäivän monimutkaistuneet rahoitusmarkkinat edellyttävät yksilöiltä yhä enemmän kykyä ymmärtää taloudellista informaatiota, arvioida vaihtoehtoja ja tehdä omaa taloudellista hyvinvointia koskevia päätöksiä. Taloudellinen lukutaito nähdäänkin paitsi tiedollisena valmiutena myös kykynä soveltaa taloudellista tietoa arjen päätöksenteossa. Taloudellinen lukutaito on yhteydessä yksilön taloudelliseen hyvinvointiin, sillä se parantaa yksilön taloudellista asemaa tukemalla taloudenhallintaa ja vähentämällä taloudellista epävarmuutta. Taloudellinen hyvinvointi on puolestaan osa laajempaa hyvinvoinnin kokonaisuutta.

3.1 Taloudellisen lukutaidon määritelmä ja teoreettinen tausta

Suomenkielisessä taloustieteellisessä kirjallisuudessa termi taloudellinen lukutaito on suhteellisen uusi ja sitä käytetään usein synonyymina talousosaamiselle (Kalmi, 2013, s. 150; Raijas ja muut, 2020, s. 7), mutta molemmat käsitteet viittaavat englanninkieliseen termiin financial literacy (Kalmi ja muut, 2023, s. 285). Taloudellinen lukutaito on viime vuosina noussut keskeiseksi käsitteeksi sekä talouspoliittisessa että tieteellisessä keskustelussa (Kalmi, 2013, s. 150). Yleisellä tasolla taloudellisella lukutaidolla tarkoitetaan yksilön kykyä käsitellä taloudellista tietoa ja tehdä perusteltuja taloudellisia päätöksiä (Lusardi & Mitchell, 2014, s. 6).

Taloulosaamista voidaan tarkastella sekä subjektiivisena että objektiivisena ilmiönä. Lonen ja Bhatin (2022, s. 127) mukaan subjektiivinen taloulosaaminen tarkoittaa yksilön omaa arviota taloudellisesta tietämyksestään ja osaamisestaan riippumatta todellisesta objektiivisesti mitatusta taloulosaamisesta. Tutkimustyö osoittaa, että subjektiivinen taloulosaaminen ja siihen kytkeytyvä taloudellinen itseluottamus ovat merkittävästi yhteydessä taloudelliseen hyvinvointiin, toisinaan jopa enemmän kuin objektiivisesti mitattu taloulosaaminen.

Remundin (2010, s. 284) mukaan taloudellinen lukutaito tarkoittaa yksilön kykyä ymmärtää taloudellisia käsitteitä ja keskustella niistä, mutta myös kykyä hallita henkilökohtaista talouttaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Taloudellisesti lukutaitoinen henkilö tietää, paljonko rahaa hänellä on käytettävissään ja osaa suunnitella kulutustaan (Atkinson & Messy, 2012, s. 23). Reddy ja muut (2024, s. 1190) lisäävät, että taloudelliseen lukutaitoon sisältyy kyky budjetoida, säästää, ymmärtää lainoja, korkoja ja riskejä sekä tehdä päätöksiä, jotka tukevat yksilön taloudellista hyvinvointia.

Lusardin (2008, s. 9) mukaan taloudellinen lukutaito perustuu taloudellisten peruskäsitteiden hallinnan lisäksi taloudelliseen laskutaitoon. Se mahdollistaa taloudellisten päätösten tekemisen, jotka usein edellyttävät erilaisten laskelmien ja vertailujen suorittamista vaihtoehtojen välillä. Myös Skagerlund ja muut (2018) mainitsevat laskutaidon osana taloudellista lukutaitoa. Laskutaitoa pidetään yhtenä vahvimmista taloudellisen lukutaidon indikaattoreista. Heidän mukaansa hyvä taloudellinen lukutaito koostuu kyvystä ymmärtää ja käyttää numeroita. Matemaattisella ahdistuksella voi olla suoria negatiivisia vaikutuksia taloudelliseen toimintaan, mikä voi ilmetä taloudellisten päätösten välttelemisenä tai jopa tekemättä jättämisenä.

OECD (2023) käsittelee taloudellista lukutaitoa kolmen osa-alueen kautta: taloudellinen tietämys (eng. financial knowledge), taloudellinen käyttäytyminen (eng. financial

behaviour) ja taloudelliset asenteet (eng. financial attitudes). Näistä asenteet ovat usein merkittävin tekijä yksilön taloudellisessa päätöksenteossa, sillä vaikka yksilöllä olisi riittävästi tietoa ja taitoja, hänen suhtautumisensa rahaan ja talouteen vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten hän toimii käytännössä (OECD, 2017, s. 39). Atkinsonin ja Messyn (2012, s. 56) mukaan asenteiden ja käyttäytymisen välillä on todettu olevan positiivinen yhteys, minkä vuoksi asenteita ja mieltymyksiä pidetään olennaisina osina taloudellista lukutaitoa. Näin ollen taloudellinen lukutaito ei siten ole vain tietoa ja taitoa, vaan siihen sisältyvät myös yksilön asenteet, motivaatio ja kyky toimia taloudellisesti järkevästi.

Damayantin ja muiden (2018, s. 437) mukaan taloudellinen lukutaito toteutuu, kun yksilö pystyy hyödyntämään tietoa ja resursseja tavoitteidensa saavuttamiseksi. Taloudellisessa lukutaidossa on siis kyse sekä tiedollisesta osaamisesta että käytännön päätöksentekokyvystä (Reddy ja muut, 2024, s. 1188). Lusardi ja Mitchell (2014) niin ikään painottavat, että taloudellisen lukutaidon arvioinnissa ei ole keskeistä ainoastaan mitata tiedon määrää, vaan ennen kaikkea tarkastella, pystyykö tai haluaako yksilö soveltaa tietämystään käytäntöön.

Taloudellinen lukutaito voidaan nähdä osana yksilön inhimillistä pääomaa, johon kannattaa investoida sen positiivisten vaikutusten vuoksi (Lusardi & Mitchell, 2014, s. 7). Skagerlundin ja muiden (2018) mukaan päätös taloudelliseen lukutaitoon panostamisesta voidaan nähdä sijoituspäätöksenä, kuten mikä tahansa muukin taloudellinen päätös. He tarkentavat, että ihmiset sijoittavat taloudelliseen lukutaitoon, jos sen oletetaan antavan positiivista tuottoa eli hankkimisen kustannukset ovat alhaisemmat kuin sen antama hyöty. Tämä pääoma ilmenee yksilön taloudellisessa tiedossa, taidoissa ja kyvykkyyksissä.

Taloudellisella lukutaidolla viitataan sekä tiedolliseen osaamiseen että kykyyn ja haluun soveltaa taloudellista tietämystään käytäntöön. Xiaon ja Xinin (2022) mukaan viimeaikainen tutkimus on korostanut, että taloudellista päätöksentekoa ohjaavat myös

yksilön arvot ja asenteet, jotka heijastavat yksilön suhdetta rahaan, varallisuuteen ja yhteiskunnassa vallitseviin normeihin. Taloudellisessa lukutaidossa eli talousosaamisessa korostuu yksilön kyky löytää, ymmärtää ja ennen kaikkea arvioida relevanttia taloudellista tietoa, jota yksilö myös osaa hyödyntää taloudellisessa päätöksenteossa ymmärtäen taloudelliset seuraamukset ja riskit (Mason & Wilson, 2000).

Remund (2010, s. 279–282) toteaa, että vaikka taloudellisen lukutaidon käsite on laajalti tunnettu ja hyväksytty, sen määritelmästä on esitetty useita teoreettisia ja toiminnallisia näkökulmia. Hänen mukaansa lukuisten 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten perusteella taloudellisen lukutaidon käsitteelliset määritelmät voidaan jakaa viiteen kategoriaan: käsitteiden tuntemus, kyky kommunikoida rahoituskäsitteistä, henkilökohtaisen talouden hallinta, kyky tehdä asianmukaisia päätöksiä sekä luottamus tulevien rahoitustarpeiden tehokkaaseen suunnitteluun.

3.2 Taloudellisen lukutaidon mittaaminen

Kalmin ja muiden (2023, s. 287) mukaan taloudellisen lukutaidon mittaamisen systemaattinen kehitystyö käynnistyi 2000-luvun alkupuolella OECD:n alaisuudessa toimivan INFE-verkoston puitteissa. He jatkavat, että taloudellisen lukutaidon mittaristoa on kehitetty jatkuvasti taloudellisen toimintaympäristön muuttuessa sekä tutkimustiedon lisääntyessä. OECD:n (2026, s. 6) mukaan kehitystyön tavoitteena on ollut rakentaa kansainvälisesti vertailukelpoisia ja luotettavia mittareita, joiden avulla voidaan arvioida väestön taloudellista lukutaitoa, tunnistaa osaamispuutteita sekä tukea talouskasvatuksen ja politiikkatoimien suunnittelua. Uusimmissa mittaristoissa painopiste on laajentunut pelkästä tiedollisesta osaamisesta myös taloudelliseen käyttäytymiseen, asenteisiin ja digitaaliseen talousosaamiseen.

Lusardin (2019a) suorittama tutkimus on yksi tunnetuimmista taloudellisen lukutaidon tutkimuksista. Se tarjoaa kattavan kuvan siitä, miten taloudellista lukutaitoa voidaan

mitata ja millaisia tuloksia on saatu. Hän kehitti mittariston, joka perustuu kolmeen keskeiseen kysymykseen, joita kutsutaan "Big Three" -kysymyksiksi. Näiden kysymysten avulla mitataan yksilön ymmärrystä koroista, inflaatiosta ja riskien hajauttamisesta. Tutkimuksen perusteella henkilöä voidaan pitää taloudellisesti lukutaitoisena, mikäli hän pystyi vastaamaan oikein näihin kolmeen kysymykseen (ks. kuva 1). Tutkimusta on hyödynnetty laajasti eri maissa, sillä se tarjoaa yksinkertaisen mutta luotettavan tavan arvioida talousosaamisen perustasoa. Lusardin tutkimus osoitti, että vain harva yksilö pystyy vastaamaan kaikkiin kysymyksiin oikein, vaikka ne käsittelevät arkipäiväisiä talousasioita. Tutkimus toi esiin merkittäviä puutteita talousosaamisessa maailmanlaajuisesti ja korosti talouskasvatuksen tarvetta eri väestöryhmissä.

Kysymykset ja vastausvaihtoehdot

(1) Oletetaan, että sinulla on 100 dollaria säästötillillä ja korko on 2 % vuodessa. Kuinka paljon arvelet sinulla olevan tilillä viiden vuoden kuluttua, jos jättäisit rahat kasvamaan?

- Yli 102 dollaria
- Tasan 102 dollaria
- Alle 102 dollaria
- En tiedä
- En vastaa

(2) Kuvitellaan, että säästötilin korko on yli 1 % ja inflaatio 2 % vuodessa. Kuinka paljon pystyisit ostamaan tilillä olevilla rahoilla vuoden kuluttua?

- Enemmän kuin tänään
- Saman verran
- Vähemmän kuin tänään
- En tiedä
- En vastaa

(3) Onko seuraava väite mielestäsi totta vai tarua? "Yksittäisen yrityksen osakkeen ostaminen tarjoaa yleensä varmemman tuoton kuin osakerahasto."

- Oikein
- Väärin
- En tiedä
- En vastaa

Kuva 1. Taloudellista lukutaitoa kuvaavat "Big Three" -kysymykset (Lusardi & Mitchell, 2011, s. 499).

Lusardin (2019a, s. 2) mukaan kysymysten suunnittelua ohjasivat neljä keskeistä periaatetta, joita ovat yksinkertaisuus, asiaankuuluvuus, lyhyys ja eroteltavuus. Yksinkertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kysymysten tulee mitata taloudellisen päätöksenteon kannalta keskeisten perusasioiden ymmärrystä ilman tarpeetonta

monimutkaisuutta. Asiaankuuluvuus viittaa siihen, että kysymysten tulee liittyä yksilöiden arjen taloudellisiin päätöksiin sekä kuvata yleisiä laajasti sovellettavia ilmiöitä. Lyhyydellä tarkoitetaan sitä, että kysymysten määrän tulee olla riittävän rajattu, jotta niiden käyttö on mahdollista laajasti erilaisissa tutkimuksissa. Eroteltavuudella puolestaan viitataan siihen, että kysymysten tulee kyetä erottamaan vastaajien taloudellinen tietämys toisistaan siten, että vertailu eri yksilöiden välillä on mahdollista.

OECD:n (2023) kansainvälinen tutkimus taloudellisesta lukutaidosta tarjoaa päivitetyn ja laajennetun mittariston, joka perustuu Lusardin kehittämään ”Big Three” -malliin ja ottaa huomioon muuttuvan taloudellisen toimintaympäristön. Vuonna 2022 julkaistuun ohjeistukseen lisättiin uusia osa-alueita, kuten digitaalinen talousosaaminen ja vastuullisen rahoituksen tuntemus, jotka heijastavat teknologian ja kestävän kehityksen kasvavaa merkitystä taloudenhallinnassa. Kysely koostui useista osioista, joilla mitattiin muun muassa korkojen ja inflaation ymmärtämistä, riskien hajauttamista, rahoituspalveluiden käyttöä, taloussuunnittelua sekä kykyä vertailla taloudellisia vaihtoehtoja. Lisäksi siinä arvioitiin digitaalisten maksutapojen turvallista käyttöä. OECD:n mittaristo tarjoaa vertailukelpoista tietoa maiden välisestä talousosaamisesta ja siitä, miten yksilöiden käyttäytyminen ja osaaminen heijastuvat taloudelliseen hyvinvointiin.

3.3 Talousosaaminen yksilön, yhteiskunnan ja Suomen näkökulmasta

Talous on merkittävä osa ihmisten elämää, ja omaan talouteen vaikuttavia päätöksiä tehdään arjessa päivittäin. Talousosaaminen on tänä päivänä merkittävä kansalaistaito, jonka avulla kuluttaja selviytyy jatkuvasti muuttuvilla rahoitusmarkkinoilla erilaisissa elämäntilanteissa ja kykenee hoitamaan taloudellisia asioitaan (Raijas ja muut, 2020, s. 5). Lusardi (2019a, s. 7) painottaa, kuinka taloudellinen lukutaito on 2000-luvulla yhtä välttämätön kuin luku- ja kirjoitustaito, sillä nyky-yhteiskunnassa ihmiset tekevät yhä enemmän taloudellisia päätöksiä ja kantavat suuremman vastuun omasta taloudestaan kuin aiemmat sukupolvet. Lusardi tarkentaa, että ilman riittävää taloudellista lukutaitoa

yksilöt ja yhteiskunnat eivät kykene hyödyntämään taloudellisia mahdollisuuksiaan täysimääräisesti. Lusardi on jo vuonna 2009 todennut, että nykypäivän rahoitusmarkkinoilla on haastavaa toimia tehokkaasti omaan talouteensa liittyvissä toimissa omaamatta taloudellista lukutaitoa (Lusardi, 2009, s. 13).

Taloudellinen lukutaito on aiheena ajankohtainen ja tärkeä, sillä rahoitusmarkkinat ovat viime vuosikymmeninä muuttuneet ja monimutkaistuneet. Nykyään kuluttajien on hallittava yhä monimutkaisempia taloudellisia kokonaisuuksia ja tehtävä päätöksiä entistä laajemmasta vaihtoehtojen joukosta, jossa taloudellisten tuotteiden väliset erot ovat usein myös häilyviä (Kalmi, 2013, s. 151). Kuluttajille tarjotaan jatkuvasti uusia ja kehittyneempiä rahoitustuotteita, mikä asettaa heille entistä suuremman vastuun säästämisestä, lainanotosta ja sijoittamisesta (Lusardi, 2009, s. 13). Myös Kalmin ja Ruuskasen (2016, s. 6) mukaan kehittyneet rahoitusmarkkinat ovat asettaneet kansalaiset aiempaa suurempaan vastuuseen omasta taloudestaan. Vaikka taloudellisten instituutioiden kehityksellä on etunsa, se myös korostaa taloudellisen lukutaidon tärkeyttä entisestään.

Taloudellinen lukutaito voi vaikuttaa ratkaisevasti yksilöiden elämään, mahdollisuuksiin ja menestykseen (OECD, 2017, s. 7). Lusardin (2019a, s. 6) mukaan taloudellinen lukutaito heijastuu kaikkeen taloudelliseen käyttäytymiseen aina arjen rahankäytöstä pitkäjänteiseen talouden suunnitteluun. Taloudellisesti osaavat ihmiset kerryttävät enemmän varallisuutta ja hallitsevat talouttaan paremmin kuin ne, joilla on heikompi talousosaaminen. Lusardin ja Mitchellin (2014) mukaan hyvällä taloudellisella lukutaidolla on havaittu olevan selkeä positiivinen vaikutus kuluttajien taloudelliseen tilanteeseen, sillä osaavat talouden toimijat tekevät järkevämpiä säästämis- ja sijoituspäätöksiä, hoitavat mahdollisen velkansa huolellisemmin, suunnittelevat eläkettään ja kerryttävät enemmän varallisuutta. Raijaksen ja muiden (2020, s. 5) mukaan vaatimukset talousosaamiselle vaihtelevat eri elämänvaiheissa ja tulotasoilla, mutta taloudellisia haasteita esiintyy kaikissa elämäntilanteissa, erityisesti elämän taitekohdissa.

Lusardin (2019a) mukaan ilman riittävää taloudellista lukutaitoa yksilöt voivat ajautua vaikeuksiin, kuten ylivelkaantumiseen, maksuhäiriöihin tai säästämisen ja sijoittamisen laiminlyöntiin. Lusardin mukaan heikosti talousasioita ymmärtävät henkilöt ottavat usein kalliita lainoja, kohtaavat korkeampia rahoituskustannuksia ja ajautuvat taloudellisesti haavoittuvaan asemaan. Näin ollen taloudellisen lukutaidon puute voi rajoittaa yksilöiden mahdollisuuksia saavuttaa taloudellinen vakaus ja siten lisätä yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Lusardi painottaa, että juuri siksi taloudellinen lukutaito tulisi nähdä perusoikeutena ja yleisenä tarpeena, eikä harvojen kuluttajien etuoikeutena.

Lusardi (2019a, s. 6) jatkaa, että yhteiskunnan ja markkinoiden eri toimijoiden on tarjottava kansalaisille tukea vastuullisten taloudellisten päätösten tekemiseen, vaikka viime kädessä vastuu omasta taloudesta on kuluttajalla itsellään. Talousosaamisen kehittäminen on myös yhteiskunnallisesti kannattavaa, sillä ongelmien ennaltaehkäisy on huomattavasti kustannustehokkaampaa kuin niiden korjaaminen jälkikäteen (Raijas ja muut, 2020, s. 5). Näin ollen talousosaamisen edistäminen tulisi olla keskeinen poliittinen prioriteetti, ja talouskasvatusta tulisi tarjota laajasti esimerkiksi kouluissa, työpaikoilla ja yhteisöissä (Lusardi, 2019a, s. 6).

Jatkuvasti muuttuva taloudellinen toimintaympäristö edellyttää, että kansalaiset ymmärtävät taloudellisten valintojensa vaikutukset paitsi omaan talouteen myös yhteiskunnan muihin toimijoihin (Raijas ja muut, 2020, s. 5). Nopea rahoitusmarkkinoiden kehitys altistaa kuluttajat uusille riskeille, kuten huijauksille ja petoksille (OECD, 2017, s. 51). Tulevaisuuden taloudellisiin haasteisiin vastaaminen edellyttää siksi koko väestön talousosaamisen vahvistamista (Philippas & Avdoulas, 2020).

Lusardin (2019a, s. 1) mukaan tutkimustulokset eri puolilta maailmaa ovat huolestuttavia: taloudellinen lukutaito on heikkoa jopa kehittyneissä maissa, joissa rahoitusmarkkinat ovat hyvin kehittyneet. Lusardin ja Mitchellin (2011, s. 503) mukaan

keskimäärin vain noin kolmasosa maailman väestöstä hallitsee arkipäiväisessä taloudellisessa päätöksenteossa tarvittavat peruskäsitteet. Tämä keskiarvo peittää alleen suuria eroja eri väestöryhmien välillä. Erityisesti joidenkin ryhmien taloudellinen tietämys sekä luottamus omaan osaamiseensa on selvästi muuta väestöä heikompaa.

Suomalaisten talousosaamista on tutkittu suhteessa muihin maihin ja kansainvälisesti tarkasteltuna suomalaisten talousosaaminen on OECD-maiden keskitasoa (Raijas & Ranta, 2024). Kalmi ja muut (2023, s. 297) tuovat esiin, että vaikka aikuisväestön talousosaaminen on kohtuullisen hyvällä tasolla, talousosaamisessa on kuitenkin merkittäviä eroja eri väestöryhmien välillä. Heidän mukaansa talousosaamisen taso on korkeimmillaan 40–49-vuotiailla ja matalimmillaan 18–29-vuotiailla nuorilla aikuisilla, mikä viittaa siihen, että kokemuksen kautta kertyvä osaaminen vaikuttaa taloudellisten päätösten tekemiseen. Kalmi ja muut pohtivat, että iän myötä yksilöt oppivat virheistään ja kerryttävät taitoja, jotka vahvistavat taloudellista päätöksentekoa. Lisäksi koulutustason on havaittu korreloivan merkittävästi ja positiivisesti talousosaamisen kanssa. Maantieteellisesti Pohjois-Suomi näyttää omaavan muuta maata paremman talousosaamisen tason. Suomen Pankin (2021, s. 11) mukaan talousosaaminen on kansalaisilla vahvasti polarisoitunut, sillä osa väestöstä on talouden asiantuntijoita, kun osalla taas on vaikeuksia saada rahat riittämään edes arjen välttämättömiin menoihin. Suomen Pankin mukaan talousosaamisen merkitys eri kohderyhmille vaihtelee, ja siksi sen edistämisessä tulee painottaa monipuolisesti erinäisiä asioita.

OECD:n ohjeistuksia hyödyntävä strateginen visio on olemassa (Suomen Pankki, 2021). Suomen Pankki kertoo julkaisussaan, että Suomen talousosaamisen strategiassa on otettu huomioon talousosaamisen lähtötaso, markkinoiden olosuhteet sekä yhteiskunnallinen tilanne. Helesuon ja Rannan (2024, s. 14) mukaan Suomessa talousosaamisen kansallisen strategian visio on, että suomalaisten talousosaaminen on vuoteen 2030 mennessä maailman parasta. He esittävät, että Suomessa talousosaamisen strategian tavoitteena on saada ihmiset ymmärtämään taloudellisen

osaamisen merkitys osana heidän omaa arkeaan sekä toimimaan omassa taloudessaan rationaalisesti ja kestäväällä tavalla.

Jotta edellä mainittuun tavoitteeseen päästään, tulee kansalaisten talousosaamista kehittää monipuolisesti sekä etenkin parantaa tiedon saatavuutta, toteaa Helesuo ja Ranta (2024, s. 4). Suomen Pankin (2021, s. 2) mukaan Suomessa strategian keskeisenä ohjauskeinona on ajoittain puutteelliseksi jääneen yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden työn laajamittainen koordinointi, jonka avulla talousosaamista voidaan edistää suunnitelmallisemmin ja tavoitteellisemmin mukailien taloudellisen toimintaympäristön muutoksia.

Suomessa talousosaamisen edistämiseksi toimivat sekä julkinen, yksityinen että kolmas sektori (Raijas & Ranta, 2024). Raijaksen (2024) mukaan Suomen Pankki tekee yhteistyötä oikeusministeriön, viranomaisten, opetushallinnon, järjestöjen ja finanssisektorin yritysten kanssa luodakseen tehokkaampia ja vaikuttavampia keinoja talousosaamisen parantamiseen. Kansalaisille ja ammattilaisille tarjotaan Suomen Pankin toimesta runsaasti materiaaleja, oppaita ja työkaluja oman talouden hallintaan, ja koulutusta sekä neuvontaa organisoidaan yhdessä eri toimijoiden kanssa.

Suomen Pankki (2021, s. 2) tarkentaa, että tulevaisuudessa tavoitteena on perustaa helposti löydettäviä ja matalan kynnyksen neuvonta- ja tietopalveluita, joiden avulla kansalaisten talousosaamisen kehittymistä voidaan edistää ja tukea. Raijaksen (2024) mukaan talousneuvonnan ja -koulutuksen saatavuutta ja kattavuutta tulisi lisätä, erityisesti niille kohderyhmille, jotka eivät osaa hakea apua talousongelmiinsa riittävän ajoissa. Lisäksi omista raha-asioista puhumiseen tulisi kannustaa eri kohtaamisissa, kuten kouluissa, pankeissa ja työpaikoilla, jotta talousosaaminen kehittyisi koko väestön tasolla. Suomen Pankki (2021, s. 2) painottaa, että talousosaamisen monipuolisella edistämistyöllä on mahdollista parantaa kansalaisten tietoja sekä taitoja ja sitä kautta ennaltaehkäistä taloudellisia haasteita.

Kansalaisten taito hoitaa rationaalisesti ja riskit tiedostaen raha-asioitaan muuttuvassa taloudellisessa ympäristössä nähdään Suomen Pankin (2021, s. 9) mukaan tärkeänä. Kansan- ja kansainvälisen talouden ymmärtäminen nähdään myös oleellisena tekijänä yksilön taloudenhallinnassa. Omaan talouteen liittyvät päätökset tehdään aina tietynlaisessa taloudellisessa toimintaympäristössä, joka heijastelee globaaleja olosuhteita.

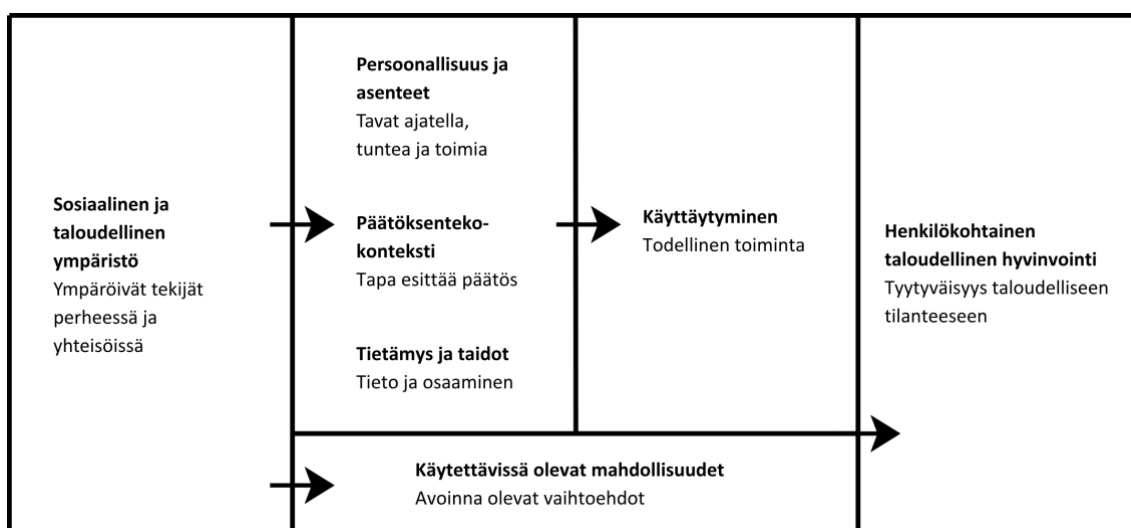
Suomen Pankin (2021, s. 7) mukaan kansalaisten hyvä talousosaaminen ehkäisee muun muassa eriarvoistumista ja syrjäytymistä. Kansalaisten talousosaamisen kehittyminen tuottaa hyvinvointia kaikille kansantalouden toimijoille. Kehittyneellä talousosaamisella pyritään siihen, että kansalainen osaa tehdä järkeviä taloudellisia päätöksiä, eikä ajaudu taloutensa kanssa vaikeuksiin. Tilanteessa, jossa suuri määrä ihmisiä on taloudellisissa vaikeuksissa samanaikaisesti, luo se yhteiskunnallisia haasteita ja johtaa kielteisiin hyvinvointivaikutuksiin lyhyellä sekä pitkällä aikavälillä (Brüggen ja muut, 2017, s. 3).

3.4 Taloudellisen lukutaidon, taloudellisen hyvinvoinnin ja yleisen hyvinvoinnin välinen yhteys

Taloudellinen lukutaito on keskeinen tekijä taloudellisen hyvinvoinnin muodostumisessa (Lusardi & Messy, 2023, s. 1). Taloudellinen tieto ja siitä seuraava kyky hallita arjen raha-asioita ovat yhteydessä parempaan taloudelliseen hyvinvointiin, joka puolestaan on keskeinen osa yksilön kokonaisvaltaista hyvinvointia ja onnellisuutta (Xiao & Xin, 2022, s. 4). Malikin ja Ishaqin (2023) mukaan taloudellinen hyvinvointi voidaan ymmärtää dynaamisena tilana, joka rakentuu tiedon, taitojen ja käytännön toiminnan vuorovaikutuksesta. Taloudellinen hyvinvointi perustuu yksilön kokemaan taloudelliseen turvallisuuteen ja valinnanvapauteen, joihin vaikuttavat taloudellinen tilanne, taloudellinen osaaminen sekä taloudellinen käyttäytyminen (CFPB, 2017, s. 14).

OECD:n (2017, s. 13) mukaan taloudellinen lukutaito on kokonaisuus, joka muodostuu tietoisuudesta, taidoista, asenteista ja käyttäytymisestä. Näitä kaikkia ominaisuuksia

tarvitaan, jotta yksilö pystyy tekemään perusteltuja taloudellisia päätöksiä ja saavuttamaan henkilökohtaisen taloudellisen hyvinvoinnin. OECD korostaa, että taloudellinen tietämys ja myönteinen asenne yhdessä rakentavat pohjan vastuulliselle taloudelliselle käyttäytymiselle ja harkitulle päätöksenteolle. Myös Lusardin (2008, s. 1) määrittely tukee tätä näkemystä, sillä hänen mukaansa taloudellinen tieto toimii käyttäytymisen perustana ja ohjaa yksilön valintoja. Taloudellista käyttäytymistä pidetäänkin taloudellisen lukutaidon keskeisimpänä ulottuvuutena, sillä lopulta juuri käyttäytyminen heijastaa osaamisen ja asenteiden vaikutusta käytännössä (Atkinson & Messy, 2012, s. 23).

Kuvio 2. Taloudelliseen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät (CFPB, 2017, s. 19).

Kuviossa 2 on kuvattu taloudelliseen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Kuvio havainnollistaa, että taloudellinen hyvinvointi rakentuu viime kädessä käytettävissä olevien resurssien, henkilökohtaisen toiminnan ja käyttäytymisen vuorovaikutuksesta (CFPB, 2017, s. 19). Yksilön teot ja käyttäytyminen muodostavat lopulta sen perustan, joka vaikuttaa hänen taloudelliseen tilanteeseensa ja hyvinvointiinsa sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä (OECD, 2017, s. 27). CFPB:n (2018, s. 3) mukaan taloudellisella käyttäytymisellä on vahva yhteys yksilön taloudelliseen asemaan, joka puolestaan kytkeytyy suoraan taloudelliseen hyvinvointiin. Muutokset käyttäytymisessä voivat

edistää taloudellista hyvinvointia, jos ne parantavat yksilön taloudellista asemaa ja lisäävät mahdollisuuksia.

Taloudenhallinta voidaan nähdä yksilön tai kotitalouden toimintakykynä ja osaamisena tai vaihtoehtoisesti näiden puutteena (Römer-Paakkanen, 2021). Kun yksilö hallitsee omaa talouttaan sekä säästää ja suunnittelee tulevaisuuttaan, hänen kokemansa taloudellinen stressi vähenee ja turvallisuuden tunne vahvistuu (CFPB, 2018, s. 15). Yleisesti ottaen henkilöt, joilla on heikko taloudellinen lukutaito ja rajallinen kyky hallita talouttaan, kokevat vähemmän taloudellista hyvinvointia kuin ne, jotka pystyvät taloudellisten taitojensa ansiosta suunnittelemaan tulevaisuuttaan, säästämään ja hallitsemaan raha-asioitaan paremmin (CFPB, 2017, s. 69). Hilgert ja muut (2003, s. 309) toteavat, että taloudellisesti osaavat kuluttajat kykenevät tekemään harkittuja päätöksiä kotitalouksissaan ja sitä kautta lisäämään taloudellista turvallisuuttaan ja hyvinvointiaan.

Riittävä talousosaaminen auttaa yksilöä hallitsemaan taloudellisia riskejä, tekemään tietoisia päätöksiä ja ehkäisemään velkaantumista, mikä tukee sekä taloudellista että yleistä hyvinvointia (Lusardi, 2019a, s. 1). Taloudellinen lukutaito toimii suojausmekanismina taloudellisia vaikeuksia vastaan: heikko osaaminen liittyy velkaongelmiin, hallitsemattomaan kulutukseen ja säästämisen puutteeseen, kun taas talousosaaminen auttaa välttämään kalliita luottoja, säästämään johdonmukaisesti ja rakentamaan puskuria arjen yllättäviä tilanteita varten (Lusardi & Messy, 2023).

Xiaon ja Xinin (2022, s. 2) käsittelemän inhimillisen pääoman teorian mukaan taloudellinen lukutaito voidaan nähdä osana yksilön inhimillistä pääomaa, joka parantaa yksilön taloudellisia mahdollisuuksia ja lisää siten taloudellista turvaa. He toteavat, että talousosaaminen auttaa hyödyntämään tuloja tehokkaammin, tekemään harkittuja investointeja ja välttämään velkaantumista, mikä lisää sekä taloudellista että psykologista vakautta. Koska tulojen ja onnellisuuden välillä on havaittu positiivinen yhteys, voidaan olettaa, että osa talousosaamisen vaikutuksesta hyvinvointiin ja

onnellisuuteen välittyy tulotason kautta. Tämä vahvistaa sitä, että taloudellinen lukutaito ei vaikuta hyvinvointiin pelkästään rationaalisten päätösten kautta, vaan myös parantamalla yksilön kykyä hyödyntää taloudellisia resursseja ja mahdollisuuksia.

Tuloilla on tässä kokonaisuudessa tärkeä, mutta monimutkainen rooli. Ne voivat välittää talousosaamisen vaikutusta onnellisuuteen tai muokata sitä eri tulotasoilla (Xiao & Xin, 2022, s. 1). Tulojen roolia tarkasteltaessa on havaittu, että talouskasvatus voi hyödyttää erityisesti pienituloisia, sillä lisätieto tarjoaa konkreettisia keinoja parantaa taloudellista tilannetta (Berg & Zia, 2013; Wagner, 2019). Samalla rajallisten resurssien on kuitenkin todettu rajoittavan talouskasvatuksen vaikutuksia, mikä viittaa siihen, että talousosaamisen hyödyt eivät toteudu samalla tavalla eri tuloryhmien välillä (Kaiser & Menkhoff, 2017, s. 611). Xiao ja Xin (2022, s. 1) esittävätkin, että sekä tulot että taloudellinen lukutaito voivat toimia itsenäisinä hyvinvoinnin ja onnellisuuden selittäjinä, mutta ne voivat myös vahvistaa toistensa vaikutuksia.

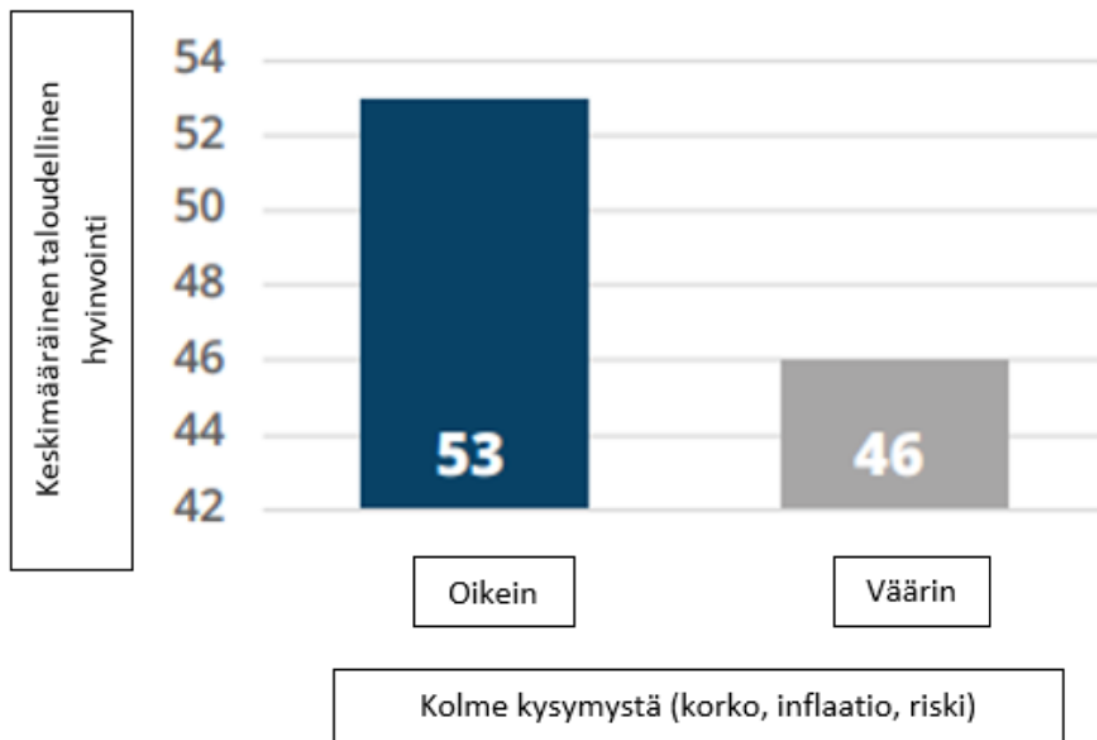
Westin ja muiden (2021) mukaan taloudellinen lukutaito ja taloudellinen hyvinvointi muodostavat toisiinsa kietoutuvan kokonaisuuden, mutta niiden suhde ei ole yksioikoinen. Tämä tutkimuskirjallisuus osoittaa, että pelkkä taloudellinen tieto ei vielä takaa parempaa hyvinvointia, vaan sen vaikutus realisoituu vasta, kun yksilöllä on riittävät resurssit sekä hyvinvointia tukevat asenteet ja käyttäytymismallit. He toteavat, että vaikka taloudellista lukutaitoa pidetään usein keskeisenä hyvinvointia edistävänä tekijänä, empiiriset tulokset viittaavat siihen, että taloudelliset resurssit voivat olla hyvinvoinnin kannalta vielä merkittävämpiä. Yksilön tulot ja muut resurssit, kuten sosiaalinen tuki, koulutus, terveydentila ja elinympäristön vakaus, voivat olennaisesti vahvistaa tai rajoittaa talousosaamisen käytännön merkitystä (Xiao & Xin, 2022). West ja muut (2021, s. 201) lisäävät, että esimerkiksi korkeampi tulotaso lisää taloudellisia mahdollisuuksia sekä taloudellista vakautta ja mahdollistaa säästämisen sekä pitkäjänteisen suunnittelun, kun taas rajalliset resurssit voivat estää taloudellisen tiedon tehokkaan hyödyntämisen.

Taloudellinen hyvinvointi rakentuu tiedon, taitojen, asenteiden ja käytettävissä olevien resurssien vuorovaikutuksessa, jossa arjen taloudelliset päätökset ja käyttäytymismallit toimivat keskeisinä välittävinä mekanismeina (Berg & Zia, 2013; Wagner, 2019). West ja muut (2021, s. 202) korostavat, että taloudellinen lukutaito voi edistää yleistä hyvinvointia vain, jos tieto siirtyy käytännön taloudelliseen toimintaan, kuten säästämiseen, budjetointiin ja riskienhallintaan.

Lusardi ja Messy (2023) toteavat, että taloudellinen hyvinvointi ei ole pelkästään rahamääräinen kysymys, vaan siihen liittyy myös psykologinen kokemus turvallisuudesta ja ennakoitavuudesta. Kun ihminen ymmärtää raha-asioitaan paremmin, stressi vähenee ja luottamus omaan pärjäämiseen kasvaa. Hyvä talousosaaminen vahvistaa yksilön tunnetta siitä, että tämä hallitsee oman elämänsä ja taloutensa. Tätä kautta taloudellinen lukutaito parantaa myös laajemmin koettua elämänlaatua.

Taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen hyvinvoinnin välistä yhteyttä on tutkittu ja testattu myös empiirisesti. Lusardin (2019b) suorittamassa laajassa taloudellista hyvinvointia käsittelevässä tutkimuksessa tarkasteltiin myös taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen hyvinvoinnin välistä suhdetta. Taloudellisen hyvinvoinnin osuutta tutkimuksessa arvioitiin vastausten perusteella, jotka osallistujat antoivat rahatilanteeseen ja rahankäytön hallintaan liittyviin väittämiin. Taloudellista lukutaitoa arvioitiin kyselytutkimuksella. Tutkimuksen perusteella yksilöä pidettiin taloudellisesti lukutaitoisena, mikäli hän pystyi vastaamaan oikein kolmeen kysymykseen, jotka käsittelivät korkoja, inflaatiota ja riskien hajauttamista. Nämä kolme kysymystä tunnetaan myös ”Big Three” -kysymyksinä, jotka on esitelty tämän työn luvussa 3.2. Kyselytutkimuksessa taloudellinen lukutaito määritettiin valemuuttujaksi: arvo asetettiin yhdeksi, jos kuluttaja vastasi kysymyksiin oikein, ja nollassa, jos vastauksissa oli virheitä.

Lusardin (2019b) tutkimuksessa taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen hyvinvoinnin välistä suhdetta tarkasteltiin huomioimalla mahdolliset erot taloudellisessa hyvinvoinnissa eri väestöryhmien välillä. Ryhmien välisiä eroja analysoitiin t-testien avulla. Lisäksi taloudelliseen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä selvitettiin regressioanalyysien avulla, joissa otettiin huomioon keskeiset demografiset taustamuuttujat, kuten ikä, sukupuoli, koulutustaso ja tulot. Tulokset osoittivat, että taloudellinen lukutaito on yhteydessä parempaan taloudelliseen hyvinvointiin (ks. kuvio 3). Kuluttajat, joilla taloudellisen lukutaidon peruskysymykset olivat hallussa, saavuttivat keskimäärin selkeästi korkeamman taloudellisen hyvinvoinnin tason kuin ne, joiden osaaminen oli heikompaa.

Kuvio 3. Taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen hyvinvoinnin yhteys kuvattuna (Lusardi, 2019b, s. 6).

Lusardin (2019b) tutkimus tuo esiin, että taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen hyvinvoinnin välillä on siis selkeä yhteys. Tutkimuksen mukaan taloudellisesti lukutaitoisilla yksilöillä on todennäköisemmin korkea taloudellinen hyvinvointi. Lisäksi

tutkimus osoittaa, että taloudellista osaamista sekä taitoja kehittävät strategiat ja ohjelmat voivat edistää taloudellista hyvinvointia. Näiden tulosten valossa on keskeistä suunnitella ja toteuttaa talouskoulutusta siten, että se vastaa väestön erilaisiin tarpeisiin ja taloudellisiin huoliin.

Taloudellinen lukutaito painottaa tiedon ja taitojen käytännön hyödyntämisen merkitystä, mikä usein vaikuttaa myönteisesti sekä taloudelliseen että yleiseen hyvinvointiin (Atkinson & Messy, 2012, s. 7). Taloudelliset taidot ja yksilön taloudellinen toiminta ovat keskeisessä roolissa taloudellisen hyvinvoinnin rakentumisessa (CFPB, 2018, s. 11). Taloudellinen lukutaito voidaan nähdä valmiutena, jonka avulla yksilö kykenee saavuttamaan taloudellisen hyvinvoinnin ja ylläpitämään sitä elämän eri vaiheissa (Paladova & Mamiyok, 2023, s. 60). Galapon ja Bool (2022, s. 151) toteavat, että mahdollisuudet saavuttaa taloudellinen hyvinvointi määräytyy pääasiassa yksilön omien taloudellisten kykyjen ja resurssien perusteella. Tehokasta taloudellista päätöksentekoa voidaan pitää kriittisenä ulottuvuutena, joka vaikuttaa taloudelliseen hyvinvointiin, mutta toimii pohjana myös yleiselle hyvinvoinnille (Vlaev & Elliot, 2014).

Kalmin ja muiden (2023, s. 1) mukaan taloudellinen lukutaito edistää niin yksilöiden kuin koko yhteiskunnan hyvinvointia tukemalla tehokasta päätöksentekoa erilaisissa taloudellisissa tilanteissa. Lusardin ja Messyn (2023) mukaan taloudellinen lukutaito vahvistaa yksilöiden ja yhteiskunnan kykyä sopeutua taloudellisiin muutoksiin, parantaa arjen hallintaa ja tukee vakaamman taloudellisen tulevaisuuden rakentumista. Koska taloudellinen lukutaito lisää yksilön taloudellista vakautta ja koko yhteiskunnan hyvinvointia, taloudellisen lukutaidon edistäminen on välttämätöntä (Hwang & Park, 2023, s. 232). Taloudellinen lukutaito ei ole pelkkä taito, vaan laaja-alainen voimavara, joka vaikuttaa ratkaisevasti yksilön turvallisuudentunteeseen, pärjäämiseen ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin (Lusardi & Messy, 2023).

4 Tutkimuksen kuvaus

Tässä luvussa esitellään tutkielman empiirisen osan toteutus. Aluksi käydään läpi tutkimuskysymykset, joiden avulla tarkastellaan talousosaamisen ja koetun hyvinvoinnin välistä yhteyttä sekä keskeisten taustatekijöiden yhteyttä koettuun hyvinvointiin. Tämän jälkeen kuvataan tutkimuksessa käytetty aineisto sekä analyysissä hyödynnettävät muuttujat ja niiden muodostaminen. Lopuksi esitetään tutkimuksessa hyödynnetyt empiiriset menetelmät.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan talousosaamisen ja koetun hyvinvoinnin välistä yhteyttä hyödyntäen sekä objektiivisesti mitattua taloustietämystä että vastaajien omaa arviota talousosaamisestaan. Lisäksi pyritään tunnistamaan tekijöitä, jotka ovat yhteydessä yksilön kokemaan hyvinvointiin taloudellisesta näkökulmasta. Näitä tekijöitä kutsutaan tässä tutkimuksessa taustatekijöiksi. Tutkimuksessa käsiteltävät taustatekijät ovat tulotaso, koulutustaso, asumismuoto, kotitalouden rakenne, sukupuoli sekä ikä. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraavin tutkimuskysymyksiin:

TK1: Millainen yhteys talousosaamisella on koettuun hyvinvointiin?

TK2: Mitkä tekijät ovat yhteydessä koettuun hyvinvointiin, kun hyvinvointia tarkastellaan taloudellisesta näkökulmasta?

Aiemman tutkimustyön perusteella talousosaamisella on keskeinen rooli yksilön taloudellisten päätösten ja sitä kautta koetun hyvinvoinnin muotoutumisessa. Parempi talousosaaminen vähentää taloudellista epävarmuutta ja vahvistaa yksilön kokemusta taloudellisesta turvallisuudesta, mikä heijastuu myönteisesti yksilön kokemaan hyvinvointiin. Lisäksi tätä aihepiiriä tutkivan kirjallisuuden perusteella voidaan olettaa, että taustatekijät, kuten ikä, koulutustaso, asumismuoto ja tulotaso ovat yhteydessä koettuun hyvinvointiin, sillä ne vaikuttavat yksilön taloudellisiin resursseihin,

mahdollisuuksiin ja elinolosuhteisiin. Näin ollen voidaan odottaa, että talousosaamisen lisäksi myös taustatekijöillä on selittävä rooli koetun hyvinvoinnin vaihtelussa.

4.2 Aineisto

Tutkimuksessa hyödynnetään vuonna 2023 kerättyä suomalaislasten talousosaamista koskevaa kyselyaineistoa, jota on esitelty Vaahtoniemen ja muiden (2023) tutkimuksessa sekä hyödynnetty myös Kalmin ja muiden (2023) tutkimuksessa. Vaahtoniemen ja muiden (2023, s. 3) mukaan aineisto kerättiin alkuvuodesta 2023 internet-pohjaisella kyselylomakkeella. Kyselylomake laadittiin OECD/INFE:n kansainvälisen talousosaamiskyselyn pohjalta, jotta tuloksia olisi mahdollista vertailla muiden maiden vastaaviin tutkimuksiin. Kyselytutkimukseen osallistui 2000 henkilöä ja henkilöt olivat iältään 18–80-vuotiaita. Vastaajien iän keskiarvo oli 48,43 vuotta, joten vastaajat olivat keskimäärin keski-ikäisiä.

Aineisto sisältää useita taloustietämykseen, taloudelliseen käyttäytymiseen ja taloudellisiin asenteisiin liittyviä kysymyksiä. Lisäksi vastaajilta kysyttiin perustietoja, joista muodostettiin tämän tutkimuksen taustatekijät. Aineistoa on käsitelty siten, että analyysin kannalta epäolennaiset havainnot on huomioitu asianmukaisesti. Vastausvaihtoehdot ”en osaa sanoa” ja ”en halua vastata” on käsitelty puuttuvina havaintoina. Lisäksi aineistoa on muokattu analyysin edellyttävällä tavalla ja sen pohjalta on muodostettu tarvittavia uusia muuttujia tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti.

4.3 Muuttujat

Tutkimuksessa ei ollut käytettävissä suoraa hyvinvointia mittaavaa muuttujaa. Tämän vuoksi hyvinvointia tarkasteltiin epäsuorasti hyödyntämällä sijaismuuttujia (eng. proxy variables). Sijaismuuttujalla tarkoitetaan muuttujaa, joka ei mittaa ilmiötä suoraan, mutta kuvaa sitä riittävän luotettavasti (Tilastokeskus, n.d.). Tilastokeskuksen mukaan

sijaismuuttujia käytetään erityisesti tilanteissa, joissa varsinaista ilmiötä ei ole mahdollista mitata suoraan, jolloin tarkastelu perustuu muihin ilmiötä kuvaaviin tekijöihin, joiden oletetaan heijastavan sitä mahdollisimman hyvin. Tässä tutkimuksessa hyvinvointia kuvaaviksi sijaismuuttujiksi valittiin kuusi taloudellista hyvinvointia sekä vastaajien asenteita kuvaavaa väittämää (V1-V6). Väittämät liittyvät vastaajan kokemukseen taloudellisesta turvallisuudesta, hallinnan tunteesta, taloudellisesta mielenrauhasta sekä kyvystä selviytyä arjessa, joiden tiedetään olevan yhteydessä koettuun hyvinvointiin. Edellä mainitut väittämät esitetään koottuna alla olevassa taulukossa 1.

Taulukko 1. Hyvinvointia kuvaavat väittämät eli sijaismuuttujat sekä niiden vastausvaihtoehdot.

Väittämät	Vastausvaihtoehdot
V1: Olen tyytyväinen tämänhetkiseen taloudelliseen tilanteeseeni.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Usein 4 = Todella usein 5 = Täysin samaa mieltä
V2: Taloudellinen tilanteeni hankaloittaa mahdollisuuksiani tehdä asioita, joita pidän tärkeänä.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Usein 4 = Todella usein 5 = Täysin samaa mieltä
V3: Taloustilanteeni kontrolloi elämäni.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Usein 4 = Todella usein 5 = Täysin samaa mieltä
V4: Taloustilanteeni vuoksi minusta tuntuu, etten ikinä tule saavuttamaan haluamiani asioita elämässäni.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Usein 4 = Todella usein

Väittämät	Vastausvaihtoehdot
	5 = Täysin samaa mieltä
V5: Olen huolissani siitä, etteivät rahani riitä.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Usein 4 = Todella usein 5 = Täysin samaa mieltä
V6: Tulen juuri ja juuri taloudellisesti toimeen.	1 = Täysin eri mieltä 2 = Jokseenkin eri mieltä 3 = Usein 4 = Todella usein 5 = Täysin samaa mieltä

Väittämä V1 kuvasi vastaajan myönteistä arviota omasta elämäntilanteestaan, mikä on keskeinen osa subjektiivista hyvinvointia. Väittämät V2-V6 puolestaan mittasivat taloudellista stressiä, huolta ja hallinnan tunnetta, jotka aiemman tutkimuksen perusteella ovat vahvasti yhteydessä koettuun hyvinvointiin ja elämänlaatuun. Näin ollen väittämät muodostivat sisällöllisesti perustellun kokonaisuuden, joka heijasti hyvinvoinnin taloudellista ulottuvuutta. Tässä tutkimuksessa niitä käytettiin yleistä hyvinvointia kuvaavana epäsuorana mittarina, koska taloudellinen hyvinvointi on keskeinen osa yksilön kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Tässä tutkimuksessa selitettävä muuttuja oli hyvinvoinnin indeksimuuttuja, joka muodostettiin edellä mainittuihin kuuteen hyvinvointia kuvaavaan väittämään annettujen vastausten keskiarvona. Väittämät eli sijaismuuttajat mittasivat vastaajan taloudellista turvallisuutta, toimeentulon riittävyttä, taloudellista stressiä sekä hallinnan tunnetta. Näin ollen muodostettu indeksi kuvasi vastaajan koettua hyvinvointia erityisesti taloudellisesta näkökulmasta. Taloudellisen hyvinvoinnin on todettu olevan keskeinen osa yleistä hyvinvointia ja onnellisuutta.

Jotta indeksimuuttuja voitiin muodostaa, väittämät V2-V6 koodattiin uudelleen siten, että suurempi arvo kuvasi parempaa taloudellista tilannetta. Tällä tavoin kaikki muuttujat olivat samansuuntaisia väittämän V1 kanssa, jolloin muodostettu indeksi sai suurempia arvoja silloin, kun vastaajan koettu hyvinvointi oli korkeampi.

Selittävänä muuttujana toimivan hyvinvoinnin indeksimuuttujan keskiarvo oli 2,730 asteikolla 1–5. Keskiarvon perusteella vastaajien kokema hyvinvointi oli keskimäärin melko maltillisella tasolla. Vastaajat eivät keskimäärin olleet erityisen tyytyväisiä taloudelliseen tilanteeseensa, mutta eivät myöskään selkeästi heikossa asemassa.

Selittävät muuttujat muodostettiin alkuperäisistä muuttujista uudelleenkoodaamalla ja luokittelemalla niitä analyysiä varten tarkoituksenmukaiseen muotoon. Tutkimuksessa hyödynnettiin indeksimuuttujia, kategorisia muuttujia sekä dummy-muuttujia. Tutkimuksessa käytetyt indeksimuuttujat ja kategoriset muuttujat on esitelty taulukossa 2.

Taulukko 2. Tutkimuksessa käytetyt indeksimuuttujat ja kategoriset muuttujat.

Muuttuja	Muuttujan kuvaus	Keskiarvo	Minimi	Maksimi
Selitettävä muuttuja				
Hyvinvointi	Kuudesta taloudellista hyvinvointia, taloudellista turvallisuutta ja hallinnan tunnetta kuvaavasta väittämästä muodostettu indeksimuuttuja.	2,730	1	5
Selittävät muuttujat				
Taloustietämys	Talouden perusilmiöiden tuntemusta mittaavista	0,586	0	1

Muuttuja	Muuttujan kuvaus	Keskiarvo	Minimi	Maksimi
	kysymyksistä muodostettu indeksimuuttuja.			
Itsearvioitu talousosaaminen	Vastaajan omaan arvioon perustuva talousosaamista kuvaava muuttuja.	4,432	1	7
Tuloluokka	Kategorinen muuttuja, joka kuvaa vastaajan henkilökohtaisia vuosituloja viidessä tuloluokassa.	1,970	1	5

Tässä aineistossa taloustietämystä mitattiin objektiivisesti useilla kysymyksillä, jotka kartoittivat vastaajan ymmärrystä talouden perusilmiöistä, kuten korkojen toiminnasta, inflaatiosta, riskin ja tuoton suhteesta, hajauttamisesta sekä vakuutuksiin liittyvistä käsitteistä. Näiden kysymysten pohjalta muodostettiin taloustietämystä kuvaava indeksimuuttuja laskemalla kullekin vastaajalle oikeiden vastausten osuus kaikista taloustietämystä mittaavista kysymyksistä. Jokainen kysymys pisteytettiin siten, että oikeasta vastauksesta sai yhden pisteen ja väärästä vastauksesta nolla pistettä. Indeksimuuttujan käyttö oli perusteltua, koska kaikki kysymykset mittasivat samaa ilmiötä ja näin saatiin yksi selkeä muuttuja objektiivisen taloustietämyksen tasosta. Tätä muuttujaa kutsuttiin analyysissä nimellä TT. Tässä tutkimuksessa hyödynnetyt taloustietämystä mittaavat kysymykset vastausvaihtoehtoineen on esitelty liitteissä.

Taloustietämystä kuvaavan indeksimuuttujan arvot vaihtelivat välillä 0–1, jossa arvo 0 tarkoitti, ettei vastaaja vastannut yhteenkään taloustietämystä mittaavaan kysymykseen oikein ja arvo 1 tarkoitti, että vastaaja vastasi kaikkiin kysymyksiin oikein. Taloustietämystä mittaavan muuttujan keskiarvo oli 0,586, mikä tarkoittaa, että vastaajat vastasivat keskimäärin oikein noin 58,6 prosenttiin kysymyksistä.

Itsearvioitua eli subjektiivista talousosaamista mitattiin aineistossa kysymyksellä, jossa vastaajia pyydettiin arvioimaan omaa talousosaamistaan verrattuna muihin aikuisiin Suomessa. Vastausasteikko oli 1–7, jossa arvo 1 kuvasi erittäin heikkoa, arvo 4 keskivertoa ja arvo 7 erittäin hyvää talousosaamista. Tätä muuttujaa nimitettiin tutkimuksessa nimellä ST ja se kuvasi vastaajan subjektiivista arviota omasta talousosaamisestaan. Itsearvioitua talousosaamista kuvaavan muuttujan keskiarvo oli 4,432. Keskiarvon perusteella vastaajat arvioivat oman talousosaamisensa hieman keskitasoa paremmaksi. Tämä viittaa siihen, että vastaajilla oli suhteellisen myönteinen käsitys omasta taloudellisesta osaamisestaan ja kyvystään ymmärtää talousasioita.

Henkilökohtaisia vuosituloja kuvaava muuttuja luokiteltiin viiteen tuloluokkaan. Vastaajat ovat ilmoittaneet vuotuiset bruttotulonsa eli tuloista ei ole vähennetty veroja. Tuloihin on laskettu muun muassa palkka, sosiaaliturva, työttömyysetuudet, eläkkeet ja opintotuki. Muuttuja sai arvon 1, jos vastaajan tulot olivat alle 20 000. Arvon 2 muuttuja sai, jos tulot olivat 20 000–39 999 euroa. Arvon 3 muuttuja sai, jos tulot olivat vähintään 40 000–59 999 euroa. Arvon 4 muuttuja sai, jos tulot olivat vähintään 60 000–99 999 euroa. Muuttuja sai arvon 5, jos tulot ylittivät 100 000 euroa. Tuloluokka-muuttujan keskiarvo oli 1,970, mikä viittasi siihen, että vastaajien tulotaso oli aineistossa keskimäärin melko matala ja painottui alimpiin tuloluokkiin.

Seuraavaksi tarkastellaan tutkimuksessa käytettyjä dummy-muuttujia. Dummy-muuttujat kuvaavat sellaisia taustatekijöitä, jotka eivät ole jatkuvia tai järjestysasteikollisia, vaan jakavat havaintoyksiköt kahteen toisensa poissulkevaan ryhmään. Dummy-muuttujat saavat arvon 1, jos tarkasteltava ominaisuus toteutuu, ja arvon 0, jos se ei toteudu.

Asumismuotoa kuvaava muuttuja sisällytettiin analyysiin jakamalla omistusasujat kahteen ryhmään sen mukaan, oliko vastaajilla asuntolainaa vai ei. Mallissa vertailuryhmänä toimivat muut kuin omistusasujat. Velallista omistusasumista kuvaava muuttuja sai arvon 1, jos vastaaja asui omistusasunnossa ja hänellä oli asuntolaina.

Muuttuja sai arvon 0 kaikissa muissa asumismuodoissa. Vastaavasti velatonta omistusasumista kuvaava muuttuja sai arvon 1, jos vastaaja asui omistusasunnossa ilman asuntolainaa, ja arvon 0 muissa asumismuodoissa.

Velallista omistusasumista kuvaavan muuttujan keskiarvo oli 0,272. Tämä tarkoittaa, että noin 27,2 prosenttia vastaajista asui omistusasunnossa ja heillä oli asuntolaina. Velatonta omistusasumista kuvaavan muuttujan keskiarvo oli puolestaan 0,249, mikä tarkoittaa sitä, että noin neljännes vastaajista asui omistusasunnossa ilman asuntolainaa. Yhdessä nämä muuttujat kuvasivat omistusasumisen rakennetta aineistossa siten, että noin puolet vastaajista asui omistusasunnossa ja näistä omistusasujista hieman suurempi osa oli edelleen asuntolainaa maksavia kuin velattomia omistusasujia.

Koulutustasoa kuvaava muuttuja korkeakoulu sai arvon 1, jos vastaajalla oli korkea-asteen tutkinto, ja arvon 0 muissa tapauksissa. Korkea-asteen koulutukseksi luokiteltiin ammattikorkeakoulututkinto, alempi tai ylempi korkeakoulututkinto sekä tutkijakoulutus. Muuttujan keskiarvo oli 0,337, mikä tarkoittaa, että noin 33,7 prosenttia vastaajista oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon. Loput 66,3 prosenttia vastaajista ei ollut suorittanut korkea-asteen tutkintoa, vaan heidän korkein koulutustasonsa oli toisen asteen koulutus tai sitä matalampi.

Sukupuolta kuvaava muuttuja sai arvon 1, jos vastaaja oli nainen, ja arvon 0, jos vastaaja oli mies. Sukupuolta kuvaavan muuttujan keskiarvo oli 0,507 eli 50,7 prosenttia vastaajista oli naisia ja loput 49,3 prosenttia miehiä. Aineisto oli siten sukupuolijakauman osalta lähes tasapainoinen. Kotitaloudessa asuvien alaikäisten lasten lukumäärää kuvaava muuttuja sai arvon 1, jos vastaajan kotitaloudessa asui alaikäisiä lapsia ja arvon 0, jos alaikäisiä lapsia ei ollut. Muuttujan keskiarvo oli 0,228. Tämän perusteella 22,8 prosentilla vastaajista asui kotitaloudessaan alaikäisiä lapsia. Loput 77,2 prosenttia vastaajista asui kotitalouksissa, joissa ei ollut alaikäisiä lapsia.

Tutkimukseen otettiin mukaan myös vastaajan ikä sekä iän neliö. Iän neliö sisällytettiin malliin, jotta voitiin huomioida se, ettei iän vaikutus hyvinvointiin välttämättä ole lineaarinen. Tämä tarkoittaa, että iän vaikutuksen ei oleteta olevan kaikissa ikävaiheissa samanlainen, vaan hyvinvointi voi esimerkiksi kasvaa tiettyyn ikään asti ja muuttua sen jälkeen.

4.4 Menetelmät

Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin sekä korrelaatioanalyysiä että usean muuttujan lineaarista regressioanalyysiä. Korrelaatioanalyysin avulla tarkasteltiin muuttujien välisiä lineaarisia riippuvuuksia. Korrelaatioanalyysin lisäksi käytettiin usean muuttujan lineaarista regressioanalyysiä, koska haluttiin tutkia useamman selittävän muuttujan yhteyttä selitettävään muuttujaan.

Tutkijaportin (2021) mukaan korrelaatiokerroin kuvaa kahden muuttujan välisen lineaarisen yhteyden voimakkuutta ja suuntaa. Sen arvot voivat vaihdella välillä -1 ja 1, missä arvo 1 tarkoittaa täydellistä positiivista yhteyttä ja arvo -1 täydellistä negatiivista yhteyttä. Mitä kauempana korrelaatiokerroin on nolasta, sitä voimakkaampi muuttujien välinen riippuvuus on, kun taas nollan lähellä oleva arvo viittaa heikkoon tai olemattomaan lineaariseen yhteyteen. Kertoimen etumerkki ilmaisee yhteyden suunnan: positiivinen korrelaatio tarkoittaa, että muuttujien arvot kasvavat samansuuntaisesti, kun taas negatiivinen korrelaatio tarkoittaa, että toisen muuttujan arvon kasvaessa toisen arvo pienenee.

Muuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin korrelaatioanalyysin avulla. Tarkasteluun sisällytettiin taloudellista hyvinvointia kuvaavat väittämät (V1-V6) sekä taloustietämystä (TT) ja itsearvioitua talousosaamista (ST) kuvaavat muuttujat. Korrelaatioanalyysin avulla arvioitiin muuttujien välisiä yhteyksiä sekä sitä, missä määrin hyvinvointia kuvaavat väittämät mittaavat samaa taustalla olevaa ilmiötä.

Usean muuttujan lineaarisen regression avulla voidaan tutkia, miten yksi selitettävä muuttuja liittyy useisiin selitettäviin muuttujiin samanaikaisesti. Mallin avulla voidaan arvioida, kuinka kukin selittävä muuttuja vaikuttaa selitettävään muuttujaan, kun muiden muuttujien vaikutus pidetään vakiona (Roustaei, 2024, s. 152). Tässä tutkimuksessa hyvinvointia kuvattiin lineaarisella regressiomallilla, joka toteutettiin Stata-ohjelmistoa käyttäen. Malli estimoitiin pienimmän neliösumman menetelmällä (eng. Ordinary Least Squares, OLS), jossa regressiokertoimet estimoidaan siten, että havaittujen arvojen ja mallin ennustamien arvojen välisten poikkeamien neliöiden summa on mahdollisimman pieni (Burton, 2021).

Regressioanalyysissä käytettiin robusteja keskivirheitä, jotta mahdollinen heteroskedastisuus eli virhetermien varianssin vaihtelu ei vääristäisi testituloksia. Robustit keskivirheet korjaavat vaihtelun vaikutusta keskivirheisiin, p-arvoihin ja luottamusväleihin, mikä parantaa regressiomallin luotettavuutta ja tilastollista pätevyyttä. Regressioanalyysin avulla voitiin arvioida, onko taloustietämyksellä itsenäinen yhteys hyvinvointiin vai selittykö havaittu yhteys esimerkiksi tuloilla, koulutuksella tai elämäntilanteella.

5 Empiiriset tulokset

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen empiiriset tulokset. Ensin tarkastellaan korrelaatioanalyysin tuloksia, joiden avulla analysoidaan hyvinvointia kuvaavien väittämien välisiä yhteyksiä sekä näiden väittämien yhteyksiä objektiivisesti mitattuun taloustietämykseen ja itsearvioituun eli subjektiiviseen talousosaamiseen. Tämän jälkeen siirrytään lineaarisen regressioanalyysin tuloksiin, joiden avulla arvioidaan objektiivisesti mitatun taloustietämyksen, itsearvioidun talousosaamisen sekä keskeisten taustatekijöiden yhteyttä koettuun hyvinvointiin. Lopuksi esitetään regressiomallin diagnostisten testien tulokset, joiden avulla arvioidaan mallin oletusten toteutumista ja tulosten luotettavuutta.

5.1 Muuttujien välinen korrelaatioanalyysi

Valittujen sijaismuuttujien eli asenteita ja taloudellista hyvinvointia kuvaavien väittämien (V1-V6) väliset korrelaatiot osoittautuivat voimakkaiksi ($r = 0,55-0,74$, $p < 0,001$). Tutkimuksessa hyvinvointia mitattiin epäsuorasti näiden väittämien avulla muodostetun indeksin kautta. Tulokset tukevat oletusta siitä, että väittämät mittasivat samaa taustalla olevaa ilmiötä eli yksilön koettua hyvinvointia taloudellisesta näkökulmasta.

Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen (V1) korreloi negatiivisesti kaikkien taloudellista stressiä, huolia tai hallinnan puutetta kuvaavien väittämien kanssa. Tämä tarkoittaa, että mitä myönteisemmäksi vastaaja kokee taloudellisen tilanteensa, sitä vähemmän hän kokee stressiä, epävarmuutta tai tunnetta siitä, että taloudellinen tilanne rajoittaa elämää. Muut väittämät (V2-V6) puolestaan korreloivat keskenään positiivisesti ja melko voimakkaasti. Tämä kertoo siitä, että taloudellista kuormitusta, epävarmuutta ja niukkuutta kuvaavat kokemukset esiintyvät usein yhdessä. Erityisen selvä yhteys oli huolta rahojen riittävydestä (V5) ja kokemusta juuri ja juuri toimeen tulemisesta (V6) mittaavien väittämien välillä ($r = 0,705$), mikä on odotettavaa, sillä

molemmat heijastavat taloudellista niukkuutta ja epävarmuutta. Yhdessä väittämät muodostivat selkeän ja johdonmukaisen sijaisuuttajakokonaisuuden hyvinvoinnin mittaamiseksi. Taulukossa 3 on esitetty korrelaatioanalyysin tulokset hyvinvoinnin väittämien sekä objektiivisen taloustietämyksen ja itsearvioidun talousosaamisen välillä.

Taulukko 3. Hyvinvoinnin väittämien korrelaatiot objektiivisen taloustietämyksen sekä itsearvioidun talousosaamisen kanssa.

	V1	V2	V3	V4	V5	V6	TT	ST
V1	1,000							
V2	-0,608	1,000						
V3	-0,574	0,640	1,000					
V4	-0,551	0,616	0,663	1,000				
V5	-0,632	0,678	0,709	0,741	1,000			
V6	-0,543	0,581	0,591	0,625	0,705	1,000		
TT	0,122	-0,084	-0,148	-0,226	-0,175	-0,187	1,000	
ST	0,370	-0,289	-0,314	-0,351	-0,367	-0,304	0,270	1,000

Taloustietämystä kuvaavan muuttujan (TT) ja hyvinvointia kuvaavien väittämien (V1-V6) väliset korrelaatiot olivat kokonaisuudessaan heikkoja. Tämä viittaa siihen, että objektiivisesti mitattu taloustietämys on vain rajallisesti yhteydessä koettuun hyvinvointiin silloin, kun hyvinvointia lähestytään taloudellisen tyytyväisyyden, huolien ja hallinnan kokemuksen kautta.

Ainoa positiivinen yhteys havaittiin tyytyväisyyttä omaan taloudelliseen tilanteeseen kuvaavan väittämän V1 kohdalla ($r = 0,122$). Yhteys oli kuitenkin heikko, mikä viittaa vain vähäiseen yhteyteen taloustietämyksen ja taloudellisen tyytyväisyyden välillä. Muiden väittämien osalta korrelaatiot olivat johdonmukaisesti heikkoja ja pääosin negatiivisia. Taloustietämyksen ja kokemusta taloudellisista rajoitteista kuvaavan väittämän V2

välinen korrelaatio oli lähes olematon ($r = -0,084$). Tämä viittaa siihen, ettei taloustietämys käytännössä selitä sitä, missä määrin vastaaja kokee taloudellisen tilanteensa rajoittavan hänen mahdollisuuksiaan toteuttaa itselleen tärkeitä asioita.

Väittämien V3 ja V4 kohdalla havaittiin hieman voimakkaammat, mutta edelleen heikot negatiiviset yhteydet taloustietämykseen ($r = -0,148$ ja $r = -0,226$). Tämä tarkoittaa, että mitä korkeampi vastaajan taloustietämys on, sitä harvemmin hän kokee taloudellisen tilanteensa kontrolloivan hänen elämänsä tai rajoittavan hänen mahdollisuuksiaan saavuttaa omia elämäntavoitteitaan. Yhteydet olivat kuitenkin heikkoja, mikä tarkoittaa, että vaikutus on vain vähäinen.

Samoin huolta rahojen riittävydestä sekä toimeentulon niukkuutta kuvaavien väittämien V5 ja V6 yhteydet taloustietämykseen olivat heikkoja ($r = -0,175$ ja $r = -0,187$). Tämä viittaa siihen, että koettu taloudellinen epävarmuus ei merkittävästi muutu taloustietämyksen tason mukaan, vaan huoli ja niukkuuden kokemus voivat esiintyä myös taloudellisesti osaavilla vastaajilla.

Itsearvioidun eli subjektiivisen talousosaamisen (ST) ja taloudellista tilannetta koskevien väittämien (V1-V6) väliset korrelaatiot olivat sen sijaan selvästi voimakkaampia. Toisin kuin objektiivisen taloustietämyksen kohdalla, itsearvioitu talousosaaminen oli johdonmukaisesti yhteydessä lähes kaikkiin hyvinvoinnin taloudellisiin ulottuvuuksiin. Tulokset viittaavat siihen, että yksilön oma käsitys talousosaamisestaan kytkeytyy hänen kokemukseensa taloudellisesta tilanteestaan. Tämä tarkoittaa sitä, että ne, jotka kokevat hallitsevansa talousasioitaan paremmin, raportoivat vähemmän taloudellista stressiä ja rajoittavia kokemuksia.

Väittämä V1, joka kuvasi tyytyväisyyttä omaan taloudelliseen tilanteeseen, korreloi itsearvioidun talousosaamisen kanssa kohtalaisesti ja positiivisesti ($r = 0,370$). Tämä viittaa siihen, että henkilöt, jotka arvioivat talousosaamisensa korkeaksi, kokevat myös

omat taloudelliset resurssit hallittavammaksi ja ovat tyytyväisempiä taloudelliseen tilanteeseensa.

Sen sijaan väittämien V2-V6 kohdalla yhteydet olivat negatiivisia ja tasoltaan kohtalaisia. Väittämä V2 kuvasi kokemusta siitä, hankaloittaako taloudellinen tilanne mahdollisuuksia tehdä tärkeänä pitämiä asioita. Itsearvioidun talousosaamisen ja väittämän V2 välinen negatiivinen korrelaatio ($r = -0,289$) viittaa siihen, että korkeampi itsearvioitu talousosaaminen liittyy vähäisempään kokemukseen siitä, että taloudellinen tilanne rajoittaa itselle tärkeitä asioita.

Väittämien V3 ja V4 kohdalla havaittiin hieman voimakkaammat negatiiviset yhteydet itsearvioituun talousosaamiseen ($r = -0,314$ ja $r = -0,351$). Tämä tarkoittaa, että mitä korkeammaksi vastaaja arvioi oman talousosaamisensa, sitä harvemmin hän kokee taloudellisen tilanteensa kontrolloivan hänen elämäänsä tai rajoittavan hänen mahdollisuuksiaan saavuttaa omia elämäntavoitteitaan. Tulokset viittaavat siihen, että korkeampi itsearvioitu talousosaaminen on yhteydessä vähäisempään kokemukseen taloudellisista rajoitteista ja taloudellisen tilanteen kontrolloivasta vaikutuksesta elämään.

Lisäksi myös huolta rahojen riittävydestä sekä toimeentulon niukkuutta kuvaavien väittämien V5 ja V6 väliset korrelaatiot itsearvioidun talousosaamisen kanssa olivat negatiivisia ($r = -0,367$ ja $r = -0,304$). Tämä viittaa siihen, että mitä korkeammaksi henkilö arvioi oman talousosaamisensa, sitä vähemmän hän kokee taloudellista epävarmuutta. Tällainen epävarmuus voi ilmetä esimerkiksi jatkuvana huolena rahojen riittävydestä tai kokemuksena niukasta toimeentulosta.

Korrelaatioanalyysin perusteella subjektiivinen talousosaaminen on johdonmukaisemmin yhteydessä hyvinvointia kuvaaviin väittämiin kuin objektiivinen taloustietämys. Objektiivisen taloustietämyksen yhteydet hyvinvointiin jäivät pääosin heikoiksi, kun taas itsearvioitu talousosaaminen korreloi selkeämmin sekä taloudellisen

tyytyväisyyden että taloudellisen epävarmuuden kokemusten kanssa. Tulokset viittaavat siihen, että yksilön oma kokemus talousosaamisestaan voi olla hyvinvoinnin kannalta merkityksellisempi kuin objektiivisesti mitattu tietotaso.

5.2 Lineaarinen regressioanalyysi

Lineaarisen regressioanalyysin avulla tarkasteltiin objektiivisesti mitatun taloustietämyksen, subjektiivisen talousosaamisen sekä keskeisten taustatekijöiden yhteyttä yksilön koettuun hyvinvointiin. Selitettävänä muuttujana käytettiin hyvinvointia kuvaavaa indeksimuuttujaa ja selittävinä muuttujina olivat objektiivisen taloustietämyksen indeksimuuttuja, itsearvioitu talousosaaminen, omistusasuminen, korkeakoulutus, tuloluokka, sukupuoli, alaikäiset lapset kotitaloudessa sekä ikä. Lisäksi malliin sisällytettiin iän neliö, jotta voitiin huomioida mahdollinen epälineaarinen yhteys iän ja hyvinvoinnin välillä. Taulukossa 4 on esitetty lineaarisen regressioanalyysin tulokset.

Taulukko 4. Hyvinvoinnin regressioanalyysi.

REGRESSIO HYVINVOINNISTA

Havainnot	1 606
F-arvo	76,75
Selitysaste	0,3076

Muuttuja	Kerroin (β)	Keskivirhe	t	p-arvo	95 %:n luottamusväli
Taloustietämys	0,1760	0,1220	1,44	0,149	-0,0633 – 0,4153
Itsearvioitu talousosaaminen	0,2116	0,0191	11,10	0,000	0,1742 – 0,2490
Velallinen omistusasunto	0,1782	0,0601	2,96	0,003	0,0602 – 0,2962

Muuttuja	Kerroin (β)	Keskivirhe	t	p-arvo	95 %:n luottamusväli
Velaton omistusasunto	0,5839	0,0672	8,69	0,000	0,4521 – 0,7157
Korkeakoulu	0,0337	0,0544	0,62	0,536	-0,0729 – 0,1403
Tuloluokka	0,2895	0,0300	9,66	0,000	0,2307 – 0,3483
Sukupuoli, nainen	-0,0485	0,0484	-1,00	0,316	-0,1434 – 0,0464
Lapsia	-0,1619	0,0618	-2,62	0,009	-0,2831 – -0,0407
Ikä	-0,0638	0,0010	-6,40	0,000	-0,0833 – -0,0443
Ikä potenssiin kaksi	0,0007	0,0001	6,59	0,000	0,0005 – 0,0009

Regressiomalli oli tilastollisesti merkitsevä ($F = 76,75$, $p < 0,001$), mikä viittaa siihen, että selittävät muuttujat olivat yhteydessä koettuun hyvinvointiin. Mallin selitysaste osoittaa, että malli selittää noin 31 prosenttia hyvinvoinnin vaihtelusta, mitä voidaan pitää kohtalaisen hyvänä selitysasteena.

Taloustietämystä kuvaavan muuttujan kerroin ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($\beta = 0,176$, $p = 0,149$), vaikka yhteys oli positiivinen. Tämä viittaa siihen, ettei objektiivisesti mitatulla taloustietämyksellä ole selkeää itsenäistä yhteyttä koettuun hyvinvointiin, kun muut mallin tekijät on huomioitu. Tämä voi selittyä sillä, että pelkkä taloudellinen tietämys ei välttämättä lisää koettua hyvinvointia, ellei tietoa pystytä soveltamaan käytännön taloudellisiin päätöksiin.

Sen sijaan itsearvioitua talousosaamista kuvaava muuttuja oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\beta = 0,212$, $p < 0,001$). Positiivinen kerroin osoittaa, että korkeampi subjektiivinen talousosaaminen on yhteydessä parempaan hyvinvointiin. Tämä

tarkoittaa, että kokemus omasta osaamisesta ja talouden hallinnasta voi olla hyvinvoinnin kannalta tärkeämpää kuin objektiivisesti mitattu taloustietämys.

Asumismuoto oli selvästi yhteydessä hyvinvointiin. Velallista omistusasumista kuvaava muuttuja oli tilastollisesti merkitsevä ($\beta = 0,178$, $p = 0,003$), mutta velatonta omistusasumista kuvaavan muuttujan kerroin oli kuitenkin selvästi suurempi ja erittäin tilastollisesti merkitsevä ($\beta = 0,584$, $p < 0,001$). Tämä tarkoittaa sitä, että sekä velalliset että velattomat omistusasunnossa asujat raportoivat keskimäärin korkeampaa hyvinvointia kuin vastaajat, jotka asuvat muissa asumismuodoissa, mutta vaikutuksen suuruus poikkeaa ryhmien välillä. Tulosten perusteella asunovelka näyttäisi heikentävän omistusasumiseen liittyvää hyvinvointivaikutusta, mikä voi liittyä velan aiheuttamaan taloudelliseen epävarmuuteen, taloudelliseen rasitukseen tai koettuun stressiin.

Korkeakoulutusta kuvaava muuttuja ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($\beta = 0,034$, $p = 0,536$), joten koulutustasolla ei havaittu itsenäistä yhteyttä hyvinvointiin mallissa, jossa muut tekijät pidettiin vakioina. Tämä viittaa siihen, että koulutuksen vaikutus hyvinvointiin voi välittyä epäsuorasti muiden tekijöiden, kuten tulojen kautta. Tätä tukee se, että tuloluokkaa kuvaava muuttuja oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\beta = 0,289$, $p < 0,001$). Positiivinen kerroin osoittaa, että korkeampi tulotaso on yhteydessä korkeampaan koettuun hyvinvointiin. Tulos on odotusten mukainen ja viittaa siihen, että taloudelliset resurssit ovat keskeinen tekijä koetun taloudellisen hyvinvoinnin taustalla.

Sukupuolta kuvaava muuttuja ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($\beta = -0,048$, $p = 0,316$), mikä viittaa siihen, ettei miesten ja naisten välillä havaittu eroa koetussa hyvinvoinnissa, kun muut tekijät pidettiin vakioina. Kotitaloudessa asuvien alaikäisten lasten lukumäärää kuvaava muuttuja oli tilastollisesti merkitsevä ($\beta = -0,162$, $p = 0,009$). Negatiivinen kerroin osoittaa, että lapsiperheissä koettu hyvinvointi oli keskimäärin matalampi kuin kotitalouksissa, joissa ei ollut alaikäisiä lapsia. Tämä voi liittyä

lisääntyneisiin taloudellisiin menoihin ja vastuisiin, jotka voivat heikentää taloudellisen tilanteen kokemusta.

Ikää kuvaavat muuttujat olivat tilastollisesti merkitseviä ja niiden perusteella hyvinvoinnin ja iän välillä oli epälineaarinen yhteys. Iän lineaarinen termi oli negatiivinen ($\beta = -0,064$, $p < 0,001$) ja iän neliö positiivinen ($\beta = 0,0007$, $p < 0,001$), mikä viittaa U-muotoiseen suhteeseen. Tämä tarkoittaa, että koettu hyvinvointi on keskimäärin matalampaa keski-iässä ja korkeampaa nuoremmilla sekä vanhemmilla vastaajilla. Tulos on yhdenmukainen aiemman tutkimuksen kanssa, jossa hyvinvoinnin on havaittu vaihtelevan elämänkaaren aikana.

5.3 Diagnostiset testit

Diagnostisten testien avulla arvioitiin regressiomallin oletusten toteutumista. Heteroskedastisuutta tutkittiin Breusch-Paganin testillä, Ramseyn RESET-testillä (eng. Regression Equation Specification Error Test) arvioitiin mallin spesifikaatiota ja multikollinearisuutta tarkasteltiin VIF-testin (eng. Variance Inflation Factor) avulla.

Abdul-Hameedin ja Matanmin (2021) mukaan Breusch-Paganin testi on regressioanalyysin diagnostinen testi, jolla tarkastellaan esiintyykö mallissa heteroskedastisuutta eli vaihtelee virhetermien varianssi selittävien muuttujien mukaan vai pysyykö se vakiona. Testissä selvitetään, onko selittävillä muuttujilla yhteyttä virhetermien vaihteluun. Breusch-Paganin testin perusteella nollahypoteesi homoskedastisuudesta hylättiin ($\chi^2 = 6,80$, $p = 0,0091$), mikä viittaa heteroskedastisuuden esiintymiseen mallissa. Tämä tarkoittaa, että virhetermien varianssi ei ole vakio, vaan vaihtelee selitettävän muuttujan ennustearvojen mukaan. Tämän vuoksi regressiomallit estimoitiin robusteihin keskivirheisiin, jolloin heteroskedastisuus ei vääristä tilastollista päättelyä ja tuloksia voidaan pitää tältä osin luotettavina.

Sapran (2018) mukaan Dave Ramseyn vuonna 1969 kehittämä RESET-testi on regressiomallin spesifikaation arviointiin käytetty menetelmä, jonka avulla voidaan havaita puuttuvia selittäviä muuttujia ja virheellisiä funktionaalisia muotoja. Testi perustuu ennustetun selitettävän muuttujan korkeampien potenssien lisäämiseen malliin ja niiden tilastollisen merkitsevyyden tarkasteluun. Tässä tutkimuksessa RESET-testin tulokset ($F(3, 1592) = 3,18, p = 0,0232$) viittaavat siihen, että malli ei välttämättä ole täysin oikein spesifioitu. Mallista saattaa siis puuttua relevantteja selittäviä tekijöitä tai joidenkin muuttujien vaikutussuhteet eivät ole täysin lineaarisia. Näin ollen tuloksia tulee tulkita varauksella.

Investopedia Teamin (2026) mukaan VIF-kertoimet mittaavat selittävien muuttujien välistä multikollineaarisuutta eli sitä, kuinka paljon muuttujien välinen korrelaatio kasvattaa regressiokertoimien varianssia. Korkeat VIF-arvot viittaavat siihen, että muuttujat selittävät osittain samaa ilmiötä, mikä voi heikentää mallin tulosten luotettavuutta. Yleisesti VIF-arvon 1 katsotaan viittaavan siihen, ettei multikollineaarisuutta esiinny. Arvojen 1–5 tulkitaan kuvaavan kohtalaista korrelaatiota, kun taas yli 5 olevien arvojen tulkitaan (tai joidenkin lähteiden mukaan yli 10) viittaavan korkeaan multikollineaarisuuteen. Tässä tutkimuksessa suurimmalla osalla muuttujista VIF-arvot olivat matalia (noin 1,08–1,39), mikä viittaa siihen, ettei muuttujien välillä ole merkittävää päällekkäisyyttä.

6 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella talousosaamisen yhteyttä koettuun hyvinvointiin sekä tunnistaa keskeiset tekijät, jotka ovat yhteydessä hyvinvointiin. Tätä tutkittiin kyselytutkimuksella, jossa hyvinvointia tarkasteltiin epäsuorasti taloudellista turvallisuutta, hallinnan tunnetta, toimeentuloa ja taloudellista stressiä kuvaavien sijaismuuttujien avulla, koska suoraa hyvinvointia mittaavaa muuttujaa ei ollut käytettävissä. Näistä muuttujista muodostettiin indeksimuuttuja, joka kuvasi hyvinvoinnin taloudellista ulottuvuutta.

Ensimmäinen tutkimuskysymys oli, millainen yhteys talousosaamisella on koettuun hyvinvointiin. Talousosaamista tarkasteltiin sekä objektiivisen taloustietämyksen että itsearvioitun talousosaamisen kautta. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että objektiivisesti mitattu taloustietämys ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä hyvinvointiin. Sen sijaan itsearvioitu talousosaaminen on positiivisesti yhteydessä koettuun hyvinvointiin. Tämä viittaa siihen, että pelkkä taloudellinen tieto ei yksin riitä parantamaan koettua hyvinvointia, ellei yksilö kykene hyödyntämään osaamistaan käytännön päätöksenteossa tai koe hallitsevansa taloudellista tilannettaan. Hyvinvoinnin kannalta keskeisenä nähdään tiedon lisäksi kokemus omasta kyvykkyydestä, talouden hallinnasta ja varmuudesta tehdä taloudellisia päätöksiä. Tulokset tukevat näkemystä siitä, että taloudellinen hyvinvointi rakentuu paitsi taloudellisista resursseista myös psykologisista tekijöistä, kuten kontrollin tunteesta omaan taloudenhallintaan liittyen sekä luottamuksesta omaan talousosaamiseen.

Toinen tutkimuskysymys oli, mitkä tekijät ovat yhteydessä koettuun hyvinvointiin, kun hyvinvointia tarkastellaan taloudellisesta näkökulmasta. Käsiteltävät taustatekijät olivat tulotaso, koulutustaso, asumismuoto, kotitalouden rakenne, sukupuoli sekä ikä. Tutkimustulosten perusteella omistusasuminen on positiivisesti yhteydessä hyvinvointiin erityisesti silloin, kun asunto on velaton. Varallisuusasema ja erityisesti velattomuus voivat vahvistaa taloudellisen turvallisuuden tunnetta ja siten lisätä koettua hyvinvointia. Sen sijaan koulutustasolla ei havaita tilastollisesti merkitsevää

yhteyttä hyvinvointiin, mikä viittaa siihen, että koulutuksen vaikutus hyvinvointiin voi välittyä muiden tekijöiden, kuten tulojen kautta. Tulosten perusteella korkeampi tulotaso on selvästi yhteydessä korkeampaan hyvinvointiin, mikä korostaa riittävien taloudellisten resurssien merkitystä arjen turvallisuuden ja elämänhallinnan kannalta. Sukupuolten välillä ei havaita eroa koetussa hyvinvoinnissa. Sen sijaan kotitaloudessa asuvien alaikäisten lasten määrä on negatiivisesti yhteydessä hyvinvointiin, mikä voi liittyä lapsiperheiden suurempiin taloudellisiin vastuisiin ja menoihin. Iän ja hyvinvoinnin välillä havaitaan U-muotoinen yhteys, mikä tarkoittaa sitä, että koettu hyvinvointi on keskimäärin matalimmillaan keski-ikässä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimustulokset tukevat näkemystä hyvinvoinnista moniulotteisena ilmiönä, jossa taloudellinen hyvinvointi muodostaa keskeisen osan yksilön kokonaisvaltaista hyvinvointia. Pelkkä taloustietämys ei yksin selitä koettua hyvinvointia, vaan keskeisempään asemaan nousevat kokemus omasta talousosaamisesta, hallinnan tunne sekä luottamus omaan kykyyn tehdä taloudellisia päätöksiä. Samanaikaisesti taloudelliset resurssit muodostavat keskeisen perustan hyvinvoinnille. Varallisuuteen ja asumismuotoon liittyvät tekijät ovat merkittävästi yhteydessä koettuun hyvinvointiin, mikä korostaa aineellisten resurssien ja taloudellisen vakauden merkitystä hyvinvoinnin perustana. Lisäksi elämäntilanteeseen liittyvät tekijät, kuten kotitalouden rakenne ja ikä, selittävät hyvinvoinnin vaihtelua. Näin ollen hyvinvointi näyttäytyy tämän tutkimuksen valossa kokonaisuutena, jossa taloudelliset resurssit, koettu turvallisuus ja yksilön toimijuus vahvistavat toisiaan.

Tutkimus sisältää rajoitteita, jotka on syytä huomioida. Keskeinen rajoite liittyy hyvinvoinnin mittaamiseen, sillä tutkimuksessa ei ollut käytettävissä suoraa hyvinvointia kuvaavaa muuttujaa. Tämän vuoksi hyvinvointia tarkasteltiin sijaismuuttujista muodostetun indeksimuuttujan avulla. Vaikka muuttujat pohjautuvat aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa tunnistettuihin taloudellisen hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, kyseessä on epäsuora mittari, mikä voi vaikuttaa mittauksen tarkkuuteen. Lisäksi lineaarisen regressiomallin diagnostiset testit viittasivat joihinkin mallin rajoitteisiin.

Heteroskedastisuuden esiintyminen huomioitiin käyttämällä robusteja keskivirheitä, mutta mahdolliset spesifikaatio-ongelmat viittaavat siihen, että mallista saattaa puuttua selittäviä tekijöitä tai kaikkia yhteyksiä ei ole mallinnettu täysin lineaarisesti.

Tutkimuksen tulokset täydentävät aiempaa kirjallisuutta osoittamalla, että talousosaamisen ja hyvinvoinnin välillä on yhteys, mutta se ei näyttäyty yksiselitteisesti. Talousosaaminen tukee hyvinvointia etenkin arjen taloudenhallinnan ja taloudellisen päätöksentekokyvyn kautta, mutta yhteys näyttää kytkeytyvän myös yksilön taloudelliseen tilanteeseen ja koettuun taloudelliseen turvallisuuteen. Talousosaamisen yhteys hyvinvointiin rakentuu erityisesti taloudellisen hyvinvoinnin kautta.

Lähteet

- Abdul-Hameed, B. & Matanmi, O. G. (2021). A Modified Breusch–Pagan Test for Detecting Heteroscedasticity in the Presence of Outliers. *Pure and Applied Mathematics Journal*, 10(6), 139–149. <https://doi.org/10.11648/j.pamj.20211006.13>
- Atkinson, A. & Messy, F-A. (2012). Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, (15), 1–73. <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
- Bajtelmsmit, V. & Coats, J. (2024). *Measures and drivers of financial well-being*. TIAA Institute. Noudettu 20.11.2025 osoitteesta <https://www.tiaa.org/content/dam/tiaa/institute/pdf/insights-report/2024-05/tiaa-institute-measures-and-drivers-of-financial-wellbeing.pdf>
- Berg, G. & Zia, B. (2013). Harnessing Emotional Connections to Improve Financial Decisions: Evaluating the Impact of Financial Education in Mainstream Media. *Policy Research Working Paper, The World Bank*, 6407. Noudettu 15.12.2025 osoitteesta <https://documents1.worldbank.org/curated/en/550641468163145018/pdf/wps6407.pdf>
- Brüggen, E. C., Hogleve, J., Holmlund, M., Kabadayi, S. & Löfgren, M. (2017). Financial well-being: A conceptualization and research agenda. *Journal of Business Research*, 79, 1–40. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.03.013>
- Burton, A. L. (2021). OLS (Linear) Regression. Teoksessa J. C. Barnes & D. R. Forde (toim.), *The Encyclopedia of Research Methods in Criminology and Criminal Justice* (s. 509–514). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119111931.ch104>
- CFPB. (2015). *Measuring financial well-being: A guide to using the CFPB Financial Well-Being Scale*. Noudettu 18.11.2025 osoitteesta https://files.consumerfinance.gov/f/201512_cfpb_financial-well-being-user-guide-scale.pdf

- CFPB. (2017). *Financial well-being in America*. Noudettu 18.11.2025 osoitteesta https://files.consumerfinance.gov/f/documents/201709_cfpb_financial-well-being-in-America.pdf
- CFPB. (2018). *Pathways to financial well-being: The role of financial capability*. Noudettu 28.10.2025 osoitteesta https://files.consumerfinance.gov/f/documents/bcfp_financial-well-being_pathways-role-financial-capability_research-brief.pdf
- Damayanti, S. M., Murtaqi, I. & Pradana, H. A. (2018). The importance of financial literacy in a global economic era. *The Business and Management Review*, 9(3), 435–441. Noudettu 22.10.2025 osoitteesta https://cberuk.com/cdn/conference_proceedings/2019-07-14-11-03-17-AM.pdf
- Fah, B. C. Y. (2010). Living Standard, Living Level and Economic Wellbeing of Older Persons: Similarity and Differences in Measuring These Concepts. *Canadian Social Science*, 6(5), 145–150.
- Galapon, A. & Bool, N. C. (2022). Effects of financial literacy and financial behavior on the financial well-being of teachers in higher education institutions in Region 1, Philippines. *International Journal of Research in Business and Social Science*, 11(9), 150–157. <https://doi.org/10.20525/ijrbs.v11i9.2188>
- Gerrans, P., Speelman, C. & Campitelli, G. (2014). The Relationship Between Personal Financial Wellness and Financial Wellbeing: A Structural Equation Modelling Approach. *Journal of Family and Economic Issues*, 35, 1–44. <https://doi.org/10.1007/s10834-013-9358-z>
- Gutter, M. & Copur, Z. (2011). Financial Behaviors and Financial Well-Being of College Students: Evidence from a National Survey. *Journal of Family and Economic Issues*, 32(4), 699–714. <https://doi.org/10.1007/s10834-011-9255-2>
- Helesuo, S. & Ranta, M. (2024). *Taloulosaamisen strategian tavoitteet ja toteuttajat: Toimintasuunnitelma vuosille 2022–2026*. Oikeusministeriö. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-258-5>

- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M. & Beverly, S. (2003). Household Financial Management: The Connection Between Knowledge and Behavior. *Federal Reserve Bulletin*, 89, 309–322. Noudettu 8.1.2026 osoitteesta <https://www.federalreserve.gov/pubs/bulletin/2003/0703lead.pdf>
- Hwang, H. & Park, H. I. (2023). The relationships of financial literacy with both financial behavior and financial well-being: Meta-analyses based on the selective literature review. *Journal of Consumer Affairs*, 57(1), 222–244. <https://doi.org//10.1111/joca.12497>
- Investopedia Team. (2026). *Understand variance inflation factor (VIF) in regression analysis*. Investopedia. Noudettu 6.5.2026 osoitteesta <https://www.investopedia.com/terms/v/variance-inflation-factor.asp>
- Joo, S. & Grable, J. E. (2004). An Exploratory Framework of the Determinants of Financial Satisfaction. *Journal of Family and Economic Issues*, 25, 25–50. <https://doi.org/10.1023/B:JEEI.0000016722.37994.9f>
- Joo, S. (2008). Personal Financial Wellness. Teoksessa J. J. Xiao (toim.), *Handbook of Consumer Finance Research* (s. 21–33). Springer. https://doi.org//10.1007/978-0-387-75734-6_2
- Kaiser, T. & Menkhoff, L. (2017). Does Financial Education Impact Financial Literacy and Financial Behavior, and If So, When? *The World Bank Economic Review*, 31(3), 611–630. <https://doi.org/10.1093/wber/lhx018>
- Kalmi, P. (2013). Taloudellinen lukutaito ja sen kritiikki. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 109(2), 150–159. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022063050792>
- Kalmi, P. & Ruuskanen, O-P. (2016). Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 112(1), 6–21. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022091358881>
- Kalmi, P., Vaahtoniemi, S., Raijas, A., Ranta, M., Ruuskanen, O-P. & Buturak, G. (2023). Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 119(3), 284–305. Noudettu 19.1.2026 osoitteesta <https://journal.fi/kak/article/view/135993>

- Kempson, E., Finney, A. & Poppe, C. (2017). Financial Well-Being: A Conceptual Model and Preliminary Analysis. *SIFO Consumption Research Norway*, 1–74. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18737.68961>
- Khalil, E. L. (2025). Questioning the “subjective well-being” concept: Distinguishing wellbeing and happiness. *Acta Psychologica*, 253, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2025.104702>
- Kumar, J., Rani, V., Rani, G. & Sarker, T. (2023). Determinants of the financial wellbeing of individuals in an emerging economy: an empirical study. *International Journal of Bank Marketing*, 41(4), 860–881. <https://doi.org/10.1108/IJBM-10-2022-0475>
- Lone, U. M. & Bhat, S. A. (2022). Impact of financial literacy on financial well-being: a mediational role of financial self-efficacy. *Journal of Financial Services Marketing*, 29(1), 122–137. <https://doi.org/10.1057/s41264-022-00183-8>
- Lumijärvi, T. (2022). *Taloudellinen hyvinvointi on mielenterveysasia*. Takuusäätiö. Noudettu 2.11.2025 osoitteesta <https://www.takuusaatio.fi/julkaisu/taloudellinen-hyvinvointi-on-mielenterveysasia/>
- Lusardi, A. (2008). Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice? *National Bureau of Economic Research Working Paper Series*, (14084), 1–29. <https://doi.org/10.3386/w14084>
- Lusardi, A. (2009). The importance of financial literacy. *National Bureau of Economic Research Reporter Online*, (2), 13–16. Noudettu 17.10.2025 osoitteesta <http://hdl.handle.net/10419/61937>
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy around the world: an overview. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(4), 497–508. <https://doi.org/10.1017/S1474747211000448>
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>

- Lusardi, A. (2019a). Financial literacy and the need for financial education: evidence and implications. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 155(1), 1–8. <https://doi.org/10.1186/s41937-019-0027-5>
- Lusardi, A. (2019b). *Financial Well-Being of the Millennial Generation: An In-Depth Analysis of Its Drivers and Implications*. Global Financial Literacy Excellence Center. Noudettu 22.11.2025 osoitteesta <https://gflec.org/wp-content/uploads/2019/12/Research-Brief-Financial-Well-Being-of-the-Millennial-Generation-GFLEC-format.pdf?x27564>
- Lusardi, A. & Messy, F-A. (2023). The importance of financial literacy and its impact on financial wellbeing. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1(1), 1–11. <https://doi.org/10.1017/flw.2023.8>
- Malik, F. & Ishaq, M. I. (2023). Impact of minimalist practices on consumer happiness and financial well-being. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 73(1). <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2023.103333>
- Mason, C. L. J. & Wilson, R. M. S. (2000). Conceptualising Financial Literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 39.
- Michalos, A. C. (2017). Education, Happiness and Wellbeing. Teoksessa A. C. Michalos (toim.), *Connecting the Quality of Life Theory to Health, Well-being and Education* (s. 277–299). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-51161-0_12
- Nanda, A. P. & Banerjee, R. (2021). Consumer’s subjective financial well-being: A systematic review and research agenda. *International Journal of Consumer Studies*, 45(4), 1–76. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12668>
- Norvilitis, J. M., Szablicki, P. B. & Wilson, S. D. (2006). Factors Influencing Levels of Credit-Card Debt in College Students. *Journal of Applied Social Psychology*, 33(5), 935–947. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2003.tb01932.x>
- OECD. (2017). *G20/OECD INFE report on adult financial literacy in G20 countries*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/04fb6571-en>
- OECD. (2023). OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy. *OECD Business and Finance Policy Papers*, (39), 1–75. <https://doi.org/10.1787/56003a32-en>

- OECD. (2024). *G20 policy note on financial well-being*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/7332c99d-en>
- OECD. (2026). *OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy, Inclusion and Well-Being 2026*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/92f2d439-en>
- Paladova, T. A. & Mamiyok, L. A. (2023). Financial literacy as a factor in improving the well-being of the population - a regional aspect. *MEST Journal*, 11(2), 59–64. <https://doi.org/10.12709/mest.11.11.02.07>
- Philippas, N. D. & Avdoulas, C. (2020). Financial literacy and financial well-being among generation-Z university students: Evidence from Greece. *The European Journal of Finance*, 26(4–5), 360–381. <https://doi.org/10.1080/1351847X.2019.1701512>
- Raijas, A., Kalmi, P., Ranta, M. & Ruuskanen, O-P. (2020). *Suomalaisten talousosaaminen: Analyysi 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella*. Suomen pankki. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020120299035>
- Raijas, A. (2024). *Suomi matkalla talousosaamisen huipulle*. Suomen Pankki. Noudettu 22.12.2025 osoitteesta <https://www.eurojalous.fi/fi/blogit/2024/suomi-matkalla-talousosaamisen-huipulle/>
- Raijas, A. & Ranta, M. (2024). *Kenen vastuulla on kansalaisten talousosaaminen?* Valtioneuvosto. Noudettu 22.12.2025 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/kenen-vastuulla-on-kansalaisten-talousosaaminen->
- Reddy, K., Wallace, D. & Wellalage, N. H. (2024). The impact of financial literacy on financial inclusion. *Australian Journal of Management*, 50(4), 1187–1214. <https://doi.org/10.1177/03128962241270809>
- Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276–295. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x>
- Roustaei, N. (2024). Application and interpretation of linear-regression analysis. *Medical hypothesis discovery and innovation in ophthalmology*, 13(3), 151–159. <https://doi.org/10.51329/mehdiophthal1506>

- Römer-Paakkanen, T. (2021). *Moderni Kulutus Edellyttää nuorilta talousosaamista*. Haaga-Helia eSignals. Noudettu 29.10.2025 osoitteesta <https://esignals.fi/teemat/kulutus/moderni-kulutus-edellyttaa-nuorilta-talousosaamista/#59947d35>
- Sapra, S. (2018). A regression error specification test (RESET) for the truncated regression model. *International Journal of Accounting and Economic Studies*, 6(2), 53–55. <https://doi.org/10.14419/ijaes.v6i2.13478>
- She, L., Waheed, H., Lim, W. M. & E-Vahdati, S. (2023). Young adults' financial well-being: current insights and future directions. *International Journal of Bank Marketing*, 41(2), 333–368. <https://doi.org/10.1108/IJBM-04-2022-0147>
- Shim, S., Xiao, J. J., Barber, B. L. & Lyons, A. C. (2009). Pathways to Life Success: A Conceptual Model of Financial Well-Being for Young Adults. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(6), 708–723. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2009.02.003>
- Skagerlund, K., Lind, T., Strömbäck, C. & Tinghög, G. (2018). Financial literacy and the role of numeracy - How individuals' attitude and affinity with numbers influence financial literacy. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 74(5), 18–25. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2018.03.004>
- Suomen Pankki. (2021). *Ehdotus Suomen talousosaamisen edistämisen kansalliseksi strategiaksi*. Suomen Pankki. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-202101271065>
- Tenney, J. A. & Kalenkoski, C. M. (2019). Financial Ratios and Financial Satisfaction: Exploring Associations Between Objective and Subjective Measures of Financial Well-Being Among Older Americans. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 30(2), 231–243. <https://doi.org/10.1891/1052-3073.30.2.231>
- Theobald, T. & Cooper, C. (2012). The relationship between happiness and wellbeing. Teoksessa T. Theobald & C. Cooper (toim.), *Doing the Right Thing* (s. 13–18). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230359017_3
- Tilastokeskus. (n.d.). *Proxy variable*. Noudettu 7.4.2026 osoitteesta https://stat.fi/meta/kas/korvikemuuttuja_en.html

- Tutkijaportti. (2021). *Korrelaatioanalyysi*. Noudettu 5.4.2026 osoitteesta <https://www.tutkijaportti.fi/wp-content/uploads/sites/17/2021/05/12-Korrelaatioanalyysi.pdf>
- Vaahtoniemi, S., Gökhan, B., Kalmi, P. & Ruuskanen, O-P. (2023). Financial literacy and its determinants and consequences: New survey evidence from Finland. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1(2), 1–35. <https://doi.org/10.1017/flw.2023.14>
- Vittersø, J. (2025). Happiness and Wellbeing. Teoksessa J. Vittersø (toim.), *Humanistic Wellbeing* (s. 49–77). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-69292-5_2
- Vlaev, I. & Elliott, A. (2014). Financial Well-Being Components. *Social Indicators Research*, 118, 1103–1123. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0462-0>
- Wagner, J. (2019). Financial Education and Financial Literacy by Income and Education Groups. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 30(1), 132–141. <https://doi.org/10.1891/1052-3073.30.1.132>
- West, T., Cull, M. & Johnson, D. (2021). Income more important than financial literacy for improving wellbeing. *Financial Services Review*, 29(3), 187–207. <https://doi.org/10.61190/fsr.v29i3.3456>
- Xiao, H. & Xin, Z. (2022). Financial Literacy Is Better Than Income to Predict Happiness. *Journal of Neuroscience, Psychology, and Economics*, 15(3), 1–19. <https://doi.org/10.1037/npe0000161>
- Zemtsov, A. A. & Osipova, T. Y. (2016). Financial Wellbeing as a Type of Human Wellbeing: Theoretical Review. Teoksessa F. Casati (toim.), *Lifelong Wellbeing in the World - WELLSO 2015, vol 7. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences* (s. 385–392). Future Academy. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2016.02.49>

Liitteet

Liite. Objektivistista taloustietämystä mittaavat kysymykset (oikeat vastaukset lihavoituina)

1. Oletetaan, että laitat 1000 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Vuotuinen inflaatio on 4 prosenttia, etkä laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Vuoden päästä voit ostaa:

1 = Enemmän kuin tänään

2 = Yhtä paljon kuin tänään

3 = Vähemmän kuin tänään

-97 = En osaa sanoa

-99 = En halua vastata

2. Linaat ystävällesi 25 € ja hän maksaa sinulle 25 € takaisin seuraavana päivänä. Kuinka paljon hän maksoi korkoa lainallesi?

_____ euroa **0 €**

-97 = En osaa sanoa

-99 = En halua vastata

3. Oletetaan, että laitat 100 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Et laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Kuinka paljon tililläsi on rahaa vuoden päästä, kun tilille on maksettu korko? Oleta, ettei tuotosta tarvitse maksaa veroa, eikä tiliin liity muita maksuja.

_____ euroa **102 €**

-97 = En osaa sanoa

-99 = En halua vastata

4. Entä kuinka paljon tilillä on viiden vuoden kuluttua, jos et edelleenkään tee talletuksia tai nostoja, ja korko pysyy samana?

1 = Yli 110 €

2 = Tasan 110 €

3 = Alle 110 €

4 = Kysymykseen on mahdotonta vastata annetuilla tiedoilla

-97 = En osaa sanoa

-99 = En halua vastata

5. Ovatko seuraavat väittämät (a-s) tosia vai epätosia?

1 = Tosi

2 = Epätosi

-97 = En osaa sanoa

-99 = En halua vastata

- a) Korkean tuoton sijoitukseen liittyy usein korkea riski. **Tosi**
- b) Korkea inflaatio tarkoittaa sitä, että elinkustannukset nousevat nopeasti. **Tosi**
- c) Sijoittamisen riskiä voidaan usein vähentää hajauttamalla sijoituksia useisiin osakkeisiin yhden sijaan. **Tosi**
- d) Rahastoilla on tietty tuotto, joka määräytyy aikaisemman tuoton perusteella.
Epätosi
- e) Osakkeiden arvo vaihtelee pitkällä aikavälillä enemmän kuin joukkovelkakirjojen arvo. **Tosi**
- f) Kun yleinen korkotaso nousee, myös joukkovelkakirjojen arvo nousee.
Epätosi
- g) Kryptovaluutat ovat käypä maksuväline siinä missä setelit ja kolikot. **Epätosi**
- h) Julkisesti internetissä jaettuja henkilötietoja voidaan käyttää kohdennettuun mainontaan. **Tosi**
- i) Sopimus vaatii paperisen allekirjoituksen ollakseen pätevä. **Epätosi**
- j) Luottokortista ei tarvitse maksaa korkoa, jos maksaa vain minimierän. **Epätosi**
- k) Maksuhäiriömerkintä voi syntyä välittömästi maksamattomasta laskusta.
Epätosi
- l) Maksuhäiriömerkintä voi vaikeuttaa vuokra-asunnon saamista. **Tosi**

- m) Asuntolainojen korkojen nousu nostaa asuntojen arvoa. **Epätosi**
- n) Vakuutus on tulonsiirto nykyhetkestä tulevaisuuteen mahdollisen vahingon varalle. **Tosi**
- o) Vakuutusmaksu nousee, jos omavastuu on suurempi. **Epätosi**
- p) Pakollinen liikennevakuutus kattaa kolarissa molempien autojen vahingot. **Epätosi**
- q) Kotivakuutus korvaa tyypillisesti varastetun puhelimen uuden arvon. **Tosi**
- r) Henkivakuutusta voidaan käyttää myös säästämiseen. **Tosi**
- s) Henkivakuutus on erityisen hyödyllinen henkilöille, joilla on lainaa ja huollettavia lapsia. **Tosi**